Массо а мехкашкара пролетараш, вlашагlкхета!

СЕРЛАЛО
свет

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГӀалгӀай областен комитета а Грозненски воркома а, Нохч-ГӀалгӀай АССР-а Лакхехьарча Совета а орган.

Ера 14 АВГУСТ № 65 (2231) 1958 шу

Мах 20 кеп.

Волжски гидроэлектростанцех Владимир Ильич Ленина цӀи тилларах дола

СССР-а Лакхехьарча Совета президиума

У К А З

Куйбышевски гидроэлектростанцех Владимир Ильич **Ленина** цӀи туллийла, хӀьта хӀанзчул дӀахо цох Владимир Ильич **Ленина** цӀерагӀара Волжски Гидроэлектростанци а оалалда.

СССР-а Лакхехьарча Совета Председатель
К. ВОРОШИЛОВ.

СССР-а Лакхехьарча Совета Президиума Секретарь
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль, 10 августа 1958 шу.

ССКП Центральни Комитетага ССР Союза Министрий Советага

ЧӀоагтӀа гӀад а даха дӀахойт оаха Шуга, проектни мощность 2 миллион 100 эзар киловатт а йолаш, шера 10,8 млрд. киловатт-сахьат электроэнерги а луш йола Куйбышевски гидроэлектростанци хьалъяь йистелар. Болх а байташ масса а оагӀонтахьара дуккхача хана тохкамаш даьчул тӀехьагӀа, хадданза болх бе дӀадоладалийтад гидроузла гӀирсаш.

Инженерни гидротехнически гӀирсий чоалхане комплекс я Куйбышевски гидроузел, из Ӏалальмате лоацача хана хьал а яй, хи тӀара гӀирсаш хьалдеча дунен тӀарча практикана юкъе керда боккха лоархӀам а ба.

Гидроузел яхар, 700 метр дӀаьха а 80 метр лакха а долаш, аьшкбетонах даь гидроэлектростанцен цӀенош да; 981 метр йӀаьха а цхьан секундах 40 эзар кубометр хий чакхдалийта низ кхоачарболаш а йола хий дӀахеца аьшкабетонни сунт я; моттигерча тӀомарах елла 2.800 метр йӀаьха лаьттан сунт; кемаш лела ши канал а долаш йола йоккха ши шлюз я. Хьадаьча Ӏамех дунен тӀа эгтара боккхагӀа бола Ӏам хьабаьб, 6.500 квадратни километр боккхеи 58 млрд. кубометр хий чулоацаши бола.

ГӀомарийн лоабатийн тӀоанашка Куйбышевски гидроузел хьалъяр — хьалхалатта технически решенеш юкъейоалаяьи керда, эгтара дикагӀа йола оборудовани а механизмаш а хьаяьи йолча проектнии Ӏилма-тохкаман организацей гӀишлонхойи Ӏалальмате боккха инженерни толам ба.

ГӀишлонаш хьалъе йолаяьча укх шерашка кхоачашдаьд 190 млн. кубометр лаьттанцара балхаш, Ӏойиллай 7 млн. 400 эзар кубометр бетони аьшкабетони, хьаяьй 200 эзар тоннала дукхагӀа аьшка конструкцеши хина низа эша оборудовании. Гидроузел хьалъеча моттиге из тоаешхозъеш дукха балхаш даьд.

Балха совле йоаккхаш йола механизмаш юкъейоалаяро йиш хилийтай къахьегама овсарле лакхъе. Лаьттанцар балхаш сихденнадар шера 58 млн. кубометри ден-бус 400 эзар кубометри оахкаш, бетон йиллар шера 3.134 эзар кубометр а долаш. Уж да вайцига а доазол дехьа а хи тӀа гӀишлонаш еча дӀаяхача хана даьча балхел доккхагӀа балхаш.

ГӀишлонаш яь яьнначул тӀехьагӀа деш дола балхаш уж хьалъешшехьа а кхоачашдаро, хинеи электротехнически низ чулоацаш йола оборудовании аьшка конструкцеши хьалхха гӀе а вӀашагӀйоххаро йиш хилийтар тӀехьагӀа деш дола балхаш гӀишлонаш хьалъярца кхоачашде. Эгтара хьалхарча гидроагрегатага болх болабайтар 1955 шера 29 декабре, хӀьта 1957 шера 14 октябре тӀеххьарча 20-гӀча гидроагрегатага а болабайтар. Цхьа агрегат хьаяь йисте яккхарга дӀайода ха проектах оттаьчул шозза дукхагӀа кӀезигйир.

Эгтара хьалхарча гидроагрегатага болх дӀаболабайтача дийнахьа денз 15 млрд. киловатт-сахьатал дукхагӀа дарегӀа йола электроэнерги а яькха, паччахьалкхенна юхаденнад цхьа млрд. сомал дукхагӀа ахча, кхобаьб 20 млн. тонн Москвана юххера кӀор.

Куйбышевски гидроэлектростанции 400 киловольта низ болаш йола электроток тела Куйбышевски ГЭС—Москва яха линии болх бе йолаялийтар бахьан долаш овлангара денз тоаденнад центральни промышленни райони вай Даьхен столица — Москваи электричествоца Ӏалашъелга. Из да СССР Европейски даькъ тӀа ССКП XX съезда решенех юлларгйолча цхьан энергосистеман лоархӀаметӀа дола дакъа. Укх шера июль бетта болх бе йолаялийтай 500 киловольт низ болаш а Куйбышевера — Урале электричество телаш а йолча высоковольтни лине хьалхара очередь.

Хи тӀара гӀирсаш дерий сийдола керда болхлой отряд хьалкхеяь цӀенхоштара школа хиннай Куйбышевски гидроузел хьалъярах. Дуккха эзараш болча шоайла кхотабеннача болхлойи специалистийи коллектив вӀашагӀтехай. БӀаьш болча говзаме болхлоша эгтара дикагӀа йола керда машинаши механизмаши Ӏомаяьй. Къонача инженерехи техникехи говзал йола гӀишлонхой хиннаб. Царех дуккха бараш хӀанз Сталинградскии, Братскии, Кременчугскии, Саратовскии, кхыйолеи гидроэлектростанцеш хьалъеча балхай деш ба.

«Куйбышевгидростроя» гӀишлон болхлой коллектив хӀара денна гуш хиннай ССКП Центральни Комитетои Советски правительствоси шоай еш йола йоакхо.

Мел эшаш йолча хӀамашца Ӏалашъяьй Куйбышевски ГЭС-а гӀишло: дикагӀа йолча гӀишлон техникаца, оборудованеца, механизмашца, материалашца. Гидроузел хьалъеча болхлошта доккха новкъостал даьд Москверча, Ленинградерча, Украинерча, Уралерча, вай мехка кхыча районашкарча заводий коллективаша.

Куйбышевски гидроэлектростанцен болхлоша дош лу ССКП Центральни Комитетаи Советски правительствонеи дӀахо йодача хана а Партеси Правительствоси шоашта тӀадахкаь моллагӀа а декхараш кхоачашде шоаш кийча хиларах.

«Куйбышевгидростроя» начальник **И. КОМЗИН.**
«Куйбышевгидростроя» парткома секретарь **А. КРАСНУШКИН.**
«Куйбышевгидростроя» вӀашагӀкхийттача постройкома председатель **М. БУРМАТОВ.**
«Куйбышевгидростроя» ВЛКСМ комитета секретарь **Н. ЛОХМАТОВ.**
Куйбышевски ГЭС-а директор **А. БЯБОШАПКО.**
СССР электростанцей министр **А. ПАВЛЕНКО.**
ССКП Куйбышевски обкома секретарь **М. ЕФРЕМОВ.**

Куйбышевгидростроя начальникага нов. И. В. КОМЗИНГА
Куйбышевгидростроя парткома секретарага нов. А. А. КРАСНУШКИНГА.
Куйбышевгидростроя вӀашагӀкхийттача постройкома председателага нов. М. А. БУРМАТОВГА
Куйбышевгидростроя ВЛКСМ комитета секретарага нов. Н. Л. ЛОХМАТОВГА
Куйбышевски ГЭС-а директорга нов. А. К. РЯБОШАПКОГА.
СССР электростанцей Министрага нов. А. С. ПАВЛЕНКОГА
ССКП Куйбышевски Обкома секретарага нов. М. Т. ЕФРЕМОВГА
Куйбышевски облисполкома председатела когаметта волча нов. С. А. ПЕТРУХИНГА

Куйбышевски гидроэлектростанци хьалъеш хиннача берригача болхлошка, инженерашка, тех никашка, гӀулакхерча наха га

ССКП Центральни Комитетои ССР Министрий Советои дӀайха моарщал лу Куйбышевгидростроян гӀишлонхойи монтажникийи коллективага сийлен къахьегама котало яккхарах — Куйбышевски гидроэлектростанци хьалъяь ярарах.

Вай мехка электрофикаци ярах лаьца Сийлахь-воккхача Ленина даь васкеташ кхоачаш а деш, дерригача советски халкъо дакъа а лоацаш, Волга тӀа йиллай дунен тӀа эгтара йоккхагӀа йола 2 миллиони 300 эзари киловатт низ бола ГЭС.

Куйбышевски гидроэлектростанци хьалъяь йистелар а ший берригача низаца болх бе йолаялийтар а бахьан долаш коммунизман материально-технически база хьаяра гӀулакха кхы цхьаькха а Ӏалальмате боккха гӀа баьккхаб, мехкара хӀамаш хьаеш дола низаш дегӀадоаладарна, юкъарча къахьегама овсарле лакхъярна, Советски наьха вахара хьалаш тоадарна йола керда торонаш гучаяьхай.

Куйбышевски гидроузел хьалъярга дӀабахаб дуккха эзараш болча кхал а маӀа а болхлой, Ӏилмахой, инженерий, техникий къахьегам. Еррига цун гӀирсашка дӀаяхай Даьхен заводашка Ӏомаяь а хьаяь а йола шоаш мо кхы йоаца къаьстта дика механизмаши оборудовании. Из ба Советски Ӏилмеи техникеи толамца дегӀаухаш хиларах, Советски индустрен низ хӀара денна тӀабетталуш хиларах. Советски индустрен низ эгтара йоккхагӀа йола уйлаши планаши кхоачашъе хьинар долаш советски нах хиларах бола цхьаькха белгтала тешам.

Волжски гигант хьалъярах — Ӏаламан низаш карадерзадара тӀехьа лоаттабеча къовсаман Ӏалальмате дика школа хиннай советски хитӀара гӀирсаш деча болхлой техническии производственнии говзал совъяьннай. Гидроэлектростанции 400 — 500 киловольт низ болаш йола электричество тела йоккхий линеши хьалъеш болча болхлоша сийленца кхоачашдаьд шоаш тӀайийца доккхий социалистически декхараш.

Дерригача советски халкъо йоагӀаш йолча куралца тӀаэц Куйбышевски гидроэлектростанци хьалъяь яларахи болх бе дӀайолаяларахи бола коам.

Волга тӀарча Жигулешка яьккхача котало, вай мехка технически прогрессе даьхача дуккхача кхыча толамаша а санна, дерригача дуненна хьалхашка хьахьокх коммунистически общество хьалъеш долча халкъа творчески низаш гучадаьхача советски общественни строяга сэвле хилар.

ССКП ЦК-и СССР Министрий Совети тешаш я, говзали кхетами дукхагӀа тӀакхийтта йолча Куйбышевски гидроэлектростанцен гӀишлонхойи монтажникийи коллективо вай мехка хьалъерг йолча кердача гӀишлонашка кхы а хьинарегӀа къахьегаргхиларах.

ССКП Центральни Комитет
ССР Союза Министрий Совет

СССР Лакхехьарча Совета Президиуме

Куйбышевски гидроэлектростанции Куйбышев ГЭС-Москва яха электролинии хьалъеш а болх бе йолайолийташ а карагӀдийнна гӀулакхаш бахьан долаш СССР Лакхехьарча Совета президиумо совгӀаташ деннад Куйбышевгидростроя, гӀулакхерчарна, строительнии монтажнии трестий, промышленни предприятей, проектни, Ӏилма-тохкама а кхыча а организацей 5080 болхлочоа Куйбышевски гидроэлектростанции Куйбышевски ГЭС-Москва яха лини юллача дикагӀа болх баьча болхлошта, инженерни технически болхлошта, гӀулакхерча наха.

Ленина орден еннай 250 сага, Къахьегама Цlеча байракха орден — 703 сага, Цlеча седкъан орден — 35 сага, «Знак Почета» яха орден — 1534 сага, «За боевые заслуги» яха медаль — 126 сага, «За трудовую доблесть» яха медаль — 1290 сага, «За трудовое отличие» яха медаль — 1142 сага.

Куйбышевски гидроэлектростанци хьалъеча доккха гӀулакххаш карагӀдувларах, гидросооружени электростанцей оборудованена монтаж ярна кердача прогрессивни балха хьисапаш юкъедоаладарах производстван хьалха латтача 24 сага Социалистически Къахьегама Турпала цӀи тиллай.

Куйбышевски гидроэлектростанци хьалъеча тӀехдика гӀулакххаш карагӀдувларах, электросварка ярна дика прогрессивни балха хьисапаш карагӀдаларах Социалистически къахьегама турпалхочоа, Куйбышевски электростанцен гӀирс хьалбеча электросварщика нов. Улесов Алексей Александровича «Серп и Молот» яха шоллагӀа дошо медаль еннай.

ГӀирсашта эша хӀамаш хьаю промышленность дегӀайоалаярна дика гӀулакххаш карагӀдувларах СССР Лакхехьарча Совета Президиумо СССР орденаши медалаши совгӀата еннай дика гӀулакххаш карагӀдийннача болхлошта, гӀирсий промышленноста материалий, Ӏилма-тохкама проектни организацей болхлошта юкъе дика балхаш гойтача 8400 болхлочоа.

Ленина орден еннай — 976 сага, Къахьегама Цlеча байракха орден — 2380 сага, орден «Знак Почета» — 3223 сага, «За трудовую доблесть» яха медаль — 824 сага, «За трудовое отличие» яха медаль — 997 сага.

ГӀирсаш хьалдеши гӀирсий материалаш хьаеча промышленностеи болх беча 143 болхлочох гӀирсаш дика хьалдарахи гӀирсий материалаш хьаеча промышленноста балха тӀа дика гӀулакххаш карагӀдувларахи Социалистически къахьегама турпали цӀи тиллай.

СССР-а орденаши медалаши Нохч-ГӀалгӀай АССР гӀирсаш хьалдеча болхлошта яларах

ГӀирсаш хьалдарна дика гӀулакххаш карагӀдувларах, гӀирсаш хьалдеча материалий промышленность дегӀайоалаярах, цу гӀулакха къаьстта белгталбаьннача гӀирсаш хьалдеча а гӀирсий материалий промышленноста а Ӏилма-тохкама а проектни организацей а йоаккхача группана СССР орденаши медалаши еннай.

Нохч-ГӀалгӀай АССР гӀолла СССР Лакхехьарча Совета Президиумо совгӀаташ деннад:

ЛЕНИНА ОРДЕН

1. **Клименова** Ольга Парфирьевнана — Нохч-ГӀалгӀай Совнархоза № 1 йолча кирпишкий завода пишкашкара кирпашкаш хьайоахачоа.

2. **Кутырев** Федор Кузьмича — «Грознефтезаводстрой» треста № 4 йолча строительно - монтажни управленен штукатура.

3. **Уткина** Екатерина Николаевнана — «Чечингстрой» треста № 1 йолча строительни управленен каменщица.

4. **Федулов** Василий Алексеевича — СССР Электростанцей Министерстван Новогрозненски ТЭЦ-а строительни управленен каменщика.

КЪАХЬЕГАМА ЦӀЕЧА БАЙРАКХА ОРДЕН

1. **Баженов** Петр Афанасьевича — № 12 йолча треста № 5 йолча строительни управленен мостовщика.

2. **Быковская** Варвара Ивановнана — РСФСР гӀирсаш хьалдеча Министерстван Главнефтемонтажа № 7 йолча треста Грозненски нефте-монтажни управленен электросварщица.

3. **Гриньков** Николай Дмитриевича — № 12 йолча треста 4-ча строительни управленен комплексни бригадан бригадира.

4. **Каратеев** Михаил Федотовича — «Грознефтезаводстрой» треста № 4 йолча строительно - монтажни управленен воаккхагӀа волча прораба.

5. **Колесников** Михаил Даниловича — «Чечингстрой» треста № 1 Министерстван «Кавэлектромонтажа» треста Грозненски строительно-монтажни управленен начальника.

6. **Рязанов** Денис Филипповича — Грозненски горисполкома строительно-ремонтни треста каменщика.

7. **Соловьев** Павел Андреевича — Нохч-ГӀалгӀай Совнархоза производственни предприятей конторан мастера.

8. **Сушков** Алексей Никифоровича — «Чечингстрой» треста № 1 йолча строительни управленен мастера.

«ЗНАК ПОЧЕТА» ЯХА ОРДЕН

1. **Аушева** Махьмада Фадимана — № 12 йолча треста 3-ча строительни-монтажни управленен болхлочоа.

2. **Берещенко** Анастасия Семеновнана — № 12 йолча треста 5-ча строительни управленен постреечна комитета председатела.

3. **Власов** Николай Ивановича — «Грознефтезаводстрой» треста 3-ча строительни-монтажни управленен начальника.

4. **Дронин** Александр Петровича — «Гипрогрознефть» института керттерча инженера.

5. **Кудряев** Иван Емельяновича — №12 йолча треста № 4 строительни управленен партийни организацен секретара.

6. **Лунин** Владимир Васильевича — Нохч-ГӀалгӀай совнархоза № 2 йолча кирпашкий завода кирпашкаш йоттачоа.

7. **Перченко** Иван Сидоровича — Нохч-ГӀалгӀай автотреста строительни участка бетонщика.

8. **Смолий** Алексей Максимовича — «Грознефтезаводстрой» треста № 2 йолча строительно-монтажни управленен слесарий бригадира.

9. **Устивицкий** Павел Корниловича — «Чечингстрой» треста № 1 йолча специализированни управленен слесарий бригадира.

10. **Хасабян** Рубен Хачересяновича — РСФСР гӀирсаш хьалдеча Министерстван «Стройтермоизоляция» яхача треста № 9 йолча строительно-монтажни управленен начальника.

11. **Цыганков** Василий Андреевича — Главдорстроя № 7 йолча гӀишлош хьалъеча управленен № 12 йолча лаьттанца механизированни балхаш деча района скрепериста.

«ЗА ТРУДОВУЮ ДОБЛЕСТЬ» ЯХА МЕДАЛЬ.

1. **Петров** Евгений Васильевича — «Грознефтезаводстрой» треста № 1 йолча строительно - монтажни управленен прораба.

2. **Серов** Георгий Васильевича — № 12-ча треста 2-ча строительно-монтажни управленен воаккагӀа волча прораба.

3. **Черевиченко** Иван Семеновича — РСФСР гӀирсаш хьалдеча Министерстван «Кавэлектромонтажа» треста Грозненски строительно-монтажни управленен прораба.

«ЗА ТРУДОВОЕ ОТЛИЧИЕ» ЯХА МЕДАЛЬ.

1. **Ахматов** Гиланена — Нохч-ГӀалгӀай АССР Министрий Совета № 1 йолча кирпашкий завода болхлочоа.

2. **Калунц** Ерванд Семеновича — СССР транспорта гӀирсаш хьалдеча Министерстван № 131 йолча строительно-монтажни поезда каменщика.

3. **Кусенко** Павел Ивановича — СССР электростанцей Министерстван Кавказэнергострой треста, «Кавказэнергомонтажа» Грозненски монтажни участка слесара.

4. **Шумило** Николай Ивановича — гӀирсаш хьалдечеи гӀирсий материалаш хьаечеи управленен механизаци еча конторан эсковатора машиниста.

Укх сурта тӀа: Куйбышевски ГЭС-а хьалхара агрегат болх бе йолаелча денз болх беш бола эксплуатационникаш. Аьрдехьара аьттехьа: станцен воккхагӀа вола инженер Ярополк Иванович Борисанов, дежурни машинист Валентин Васильевич Терехин, дежурный монтер Зинаида Дмитриевна Чавкина, дежурный слесарь Эфес Сидорович Потытников, станцен дежурни инженера помощник Станислав Станиславович Репкевич, дежурный машинист Владимир Александрович Кузнецов, дежурный механик Виктор Николаевич Жаринов, станцен центральни пульта управленен дежурный Зоя Александровна Вальцифер дежурни машинист Григорий Яковлевич Бреднев, дежурни слесарь Степан Иванович Веденин, воккхагӀа вола дежурни электромонтер Анатолий Федорович Шибанов, смена начальник Сергей Васильевич Раковский, подстанцен дежурни инженер Валентина Алексеевна Устинова, дежурни машинист Василий Григорьевич Смирнов, подстанцен дежурни техник Василий Иванович Жигунов.

А. Брянова сурт. Фотохроника ТАСС.

Вай низ халкъий доттагӀленца ба

Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революцес цӀаккха а хургдоацаш дӀадаьккхар халкъии цхьатарра бокъо ицацилга а къамаш ютеӀаделга а. Из исторически боккха лоархӀам бола гӀулакх даро шерра никъ хьабиилар паччахьа Россе даьхача къамии боахам а культура а мамогга дегӀаярна. Сийлахь-воккхача В. И., Ленина къамии бокъонех баьча хьехамца Коммунистически партес сихха дегӀабоалабу ерригача республикаи халкъа боахам, культура. Советски Ӏаьдал латтача шерашка союзнии автономнии республикашка, къамий областашкеи, экругашкеи, районашкеи доккхий хувцамаш хиннад. Советски Союза халкъаша цхьа барт а уйла а йолаш толамца хьалъеш латт коммунизм.

Советски Ӏаьдал даьнна 40 совгӀа шу доаккхаш нэвзаргиоацаш хувцаенна Нохч-ГӀалгӀай автономни Советски Социалистически Республика а. Цох Российски Федерацен лоархӀамегӀа йола промышленни район хиннай. ДӀаяхача замах дийша оацаш кхыча къамел тӀехьаоиса хиннача нохчийи гӀалгӀайи вахарцара цӀаккха а дӀадаргдоацаш юкъе даьхкад книжкаш, журналаш, газеташ. Республике дегӀаноагӀаш латт шийн таипара йола изобразительни искусство, музыка, къамий литература.

Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революци хилалехьа Нохч-ГӀалгӀай республика хӀанз йолча моттиге цхьа библиотекеи массехк кинои мара дацар. ХӀанз вӀалла а тара а дац хьалха хинначоа. Вай республике 279 клуб 396 библиотека, 184 кино да. Бераш деша дагӀа моттигаш 14-зза, цамогаш болча наха дарбаш ду моттигаш 13-зза дукхагӀа хиннай. Республике кхы тӀа а хьалъе лаьрхӀа я 14 школа, 2 больница, берий 6 учреждени, 2 бани, 3 клуб, иштта кхыйола предприятеш.

Нохч-ГӀалгӀай халкъо цу тайпара толамаш даьхад Коммунистически партеси Советски правительствоси кортамукъа даьнна къамаш дегӀадарна ца хаддаш йоакхо ярца, эрсий къамо вежарий новкъостал дарца.

Миллионаш долча дерригача советски халкъаца цхьана предприятешка, совхозашка, колхозашка шоаш ца кхобеш балхаш деш ба итташ эзараш нохчийи гӀалгӀайи. Тайп-тайпарча къамий нах дег тӀара доттагӀал долаш къахьегама уйла лакхъенна цхьана болх беш хьабоагӀа вай республике.

МагӀалбике кирпишкий заводе къахьегама доккха доттагӀал долаш ба нохчийи, гӀалгӀайи, эрсийи болхлой нн. Мамиргов, Энгинэев, Муртазаев, Демиков, Провоторов. Формовочни цеха болх дика вӀашагӀ а белла хӀара денна 25-35 эзар кирпишк ю цар. Мехкдаьттан цхьоалагӀча промысле дика болх беш ба компрессорашта ремонт еш бола слесараш нн. Лебедев, Илезов, Точиев, Хубецов. Ингушски совхозе цхьабрат бола дезал санна болх беш ба эрсий, гӀалгӀай, нохчий, иштта кхыдола къамаш.

Укх деношка кхыча бакъдараша а хьагойт Нохч-ГӀалгӀай республикерча къахьегамхой доттагӀал чӀоагӀлулга. Эрсий, нохчий, хӀирий, гӀалгӀай, гӀумкий, украинцаш къаьстта гуш ба къамий доттагӀленца социалистически стройн низ а котало а йолга.

Нохч-ГӀалгӀай къаман автономи юхаметтаоттаяра хьакъехьа Коммунистически партеси Советски правительствоси баь соцам кхоачашбеш городе Грозне промышленностеи гӀишлошъечеи, партийнии советскии организацешкеи нохчийи гӀалгӀайи дӀанийсбеш боккха болх баьб. ХӀанз городе промышленностеи транспортеи, гӀишлошъечеи болх беш 3 эзари 500 совгӀа нохчои гӀалгӀаи ва. ТӀеххьарча хана бехктокхамерча балха вахийтав 119 саг. Царех ба нов. Гакаев С. — Старогрознефта кхоалагӀча промыслан заведующи, нов. Ибрагимов — № 1 йолча мебельни фабрикан дирекетор, нов. Кодзоев — Совнархоза рудаш доацча металлий конторан директор, № 1 йолча барзкъаш тегача фабрикан директор нов. Ампукаев, Главнефтесбыта керттера инженер нов. Ведзижев. Главнефтесбыта управленен начальника заместитель нов. Асхабалиев Ахьмад, иштта кхыбараш.

Советски Ӏаьдало Ӏалальмате чӀоагӀа йоакхо ю формах къаман а йолаш чулоацам социалистически а болаш йола къаман культура дегӀаярна. Вай республике арадувлаш 32 газет да, царех дукхагӀа дараш нохчийи гӀалгӀайи меттала арадувл. Республикан книжни издательствос хӀара шера 150 цӀи йола книжкаш арахец. 1917 шерага кхаччалца нохчийи гӀалгӀайи шоай меттала цхьаккха а книжка а е шоай йоазув а дацар. Республике вӀашагӀъеллай писателий союз, историени, меттеи литературани Ӏилма-тохкама институт, иллейи халхарийи къаман ансамбль, Эрсашца а кхыча къамашца а цхьана мехка лаккхера а юкъера а дешара заведенешка деша багӀа дуккха а нохчийи гӀалгӀайи кагийнах а мехкарий а.

Эрсий къаманца доттагӀал леладарца, цо новкъостал дарца нохч-гӀалгӀай къаман ший поэташ писателаш драматургаш, лораш, Ӏилманхой, артисташ ба.

Денгара денга ме доал чӀоагӀлуш латт Нохч-ГӀалгӀай республикерча къамий доттагӀал. Цхьабакъда хӀанз а цхьайола моттигаш нийслу дешара тӀехьабисаь болча бахача наха юкъе къамашта юкъера доттагӀал дохаде гӀерташ къамаьлаш деш. ХӀанз а цхьаболча наха юкъе чӀоагӀа да шариӀата а Ӏадата а законаш. КӀезига яц йиӀигаш школе деша, клубе, театре ца ухийташ моттигаш.

Нохчий а гӀалгӀай а къаманна дика хов шоай культура а боахам а сийлахь-доккхача эрсий къаманца доттагӀал леладарца, цун культура а вахар а дикагӀа довзарца, цо новкъостал дарца мара лакхлургдоацилга. Цудухьа партийни организацеш декхарийла я наха юкъера организаторски а политически а болх дикагӀа лелабе, кӀаьд ца луш, сабаре хьалкхее еза социалистически законаш телха ца деш леладара, халкъий доттагӀал чӀоагӀдара уйла. Партийни организацей сийлен декхар да — наха юкъера агитаци кхетамца вахарцара масалаш доаладеш лелае. Коммунисташа хоадам бэллаш къовсам лоаттабе беза халкъашта юкъера доттагӀал толхаде гӀертаращца. Цу гӀулакха доккха декхар латт нохч-гӀалгӀай интеллигенцена хьалхашка, цар дукхагӀа къамаьлаш де деза бахача наха юкъе, радиоца, газеташ тӀа. Наха дӀадовзийта деза халкъашта юкъера доттагӀал чӀоагӀдарца мара вай нохч-гӀалгӀай къаман культура дегӀайоагӀаргйоацилга.

Ца хаддаш ленински къаман политика лелаярца мара могаргдац партийни организацешта наьха творчески низ коммунизм хьалъярна тӀабербзабе.

Колхозий боахам айбу, колхозникий хьал тоаду

Коммунистически партеси советски правительствоси ца хаддаш йоакхо ю къахьегамхой вахара хьал денгара денга ме доал дикагӀа хилийтарна.

Укх тӀехьарча хана къаьстта белгалйоалаш я юрта боахама къахьегамхой хьал тоадарна еш йола йоакхо.

ССКП ЦК февральски Пленумо яьча исторически решенес боарам боацаш торонаш хьайийлар юрта боахам айбарна. МТС-аш эргаяхарца колхозаша паччахьалкхенгара шоай доалахьа хургйолаш хьайийцай дуккха а тракторaш, комбайнаш кхыйола кхашка балхаш ду машинаш. Кхашта а машинашта а доалдеш цхьа да хиларца холуш дикагӀа чакхдаьлар укх шера бӀаьстан балхаш, техниках дикагӀа пайда эц.

Цул тӀехьагӀа ССКП ЦК июньски Пленумо оттадир паччахьалкхенна дӀачутеланза яргйоаца продукташ кийчъяра система хӀанз латтача хьал тӀа колхозаш дӀахо дегӀаярца нийслуш ца хиларах из система дӀа а яьккха массанена а цаӀ йола закупкаш яра система оттаелга. Юрта боахама продукташ кийчъяр гордаи юртаи, промышленностани юрта боахамаи, болхлой классаи ахархоштеи юкъерча бувзама лоархӀамегӀа йола оагӀув я. Цар доккха гӀо ду промышленности колхозий боахами дегӀабарна, болхлой классани ахархойи вахара хьал тоадарна, уж дерригача халкъа хьашташца ювзаенна а я, коммунизм хьалъярна боккха лоархӀам болаш а я.

Партеси правительствоси бакъахьа хургда аьнна лаьрхӀад 1958 шера июла бетта денз паччахьалкхенна колхозаша дӀаяланза яргйоаца поставкаш дӀа а яьха экономически лард йолча цхьатарра долча маьхех продуктай закупкаш елга.

Заготовкаш яра цхьа система а экономически лард йола цхьа маьхаш а оттадаро колхозий юкъара боахам кхы а лакхбарна шерра торонаш хьаел.

Сийдолча вай коммунистически партес а Советски правительствос а чакхдоахача гӀулакхаша юрта боахам дегӀабар а колхозий а колхозникий а экономика чӀоагӀъяр Ӏалашделга къаьста хьатойт МагӀалбика района «Кавказ» яхача колхоза боахамга хьажача.

Коммунистически партен центральни Комитета февральски Пленум хинначул тӀехьагӀа колхозо паччахьалкхенгара ийцар 24 трактор, 12 ялатий комбайн кхыйола дуккха машинаш, хӀанз колхоза гаражашка 24-нел совгӀа автомашина я. Колхозникий мугӀараш алсам даьлар МТС-ера хьачубаьхка механизатораш тӀакхетарца.

Шоай бизза дай хиларга хьажжаь техниках дикагӀа пайда а эцаш политически а къахьегама а уйла лакхъяларца агротехнически дикагӀа хана чакхдаьхар бӀаьстан балхаш, хьинаре къовсам лоаттабир оасарах ялаташ цӀендеш, хьалкхедир дика хьийкъа гурахьа дийна ялаташ. Укх шера МТС-ера колхозе хьачувенача коммуниста Савицки Владимира 2-ча комплексни бригадан членаша 523 гектар гурахьа бийна мукх раздельни хьисапе чуийцар. Колхозе 201 гектара мукх чуэцаш хӀара гектара тӀара 22,9 центнер яьккхар. 775 гектар кӀих хӀара гектара тӀара бӀаь пунтал дукхагӀа кӀа даьккхар барт тайнача бригадас. Цо торо хилийтар дукха езача даьхенга 62520 пунт ялат дохкеи колхоза амбарашка 65 эзар пунт ялат чутассеи. Колхозо дерригa а паччахьалкхенга дехкад 130 эзар пунтал дукхагӀа ялат, из да шера планах дохка дезачох 142 процентал тӀех.

Цунца цхьана июньски Пленумо баьча соцамо Ӏалаьмате чӀоагӀа совгӀа баьккхаб колхоза боалаш бола пайда а колхозникашта трудоденах доагӀар а.

Нагахьа санна дӀадахача шера «Кавказ» яхача колхозо паччахьалкхенна 17500 центнер ялат дӀачудаларах 325989 сом ахча ийца дале, хӀанз долча закупочни маьхех цо эцаргдар цу ялатах 667 196 сом ахча, е дӀадахача шера ийцачул шозза дукхагӀа, е хьаэцаргъя вай хьайбай боахама продукташ. ДӀадахача шера колхозо дӀаеннача шурех ийцар 773410 сом, хӀаьта хӀанз цо эцаргдар 792600 сом, 19120 сом дукхагӀа. Колхоза боккха пайда эцаргбар дулхах. 1957 шера колхозо паччахьалкенна дӀаделар 2136 центнер дулх, цох цунна делар 500710 сом, хӀаьта хӀанз цу дулхах цунна лургдар 1 миллиони 602 эзари сом ахча, соахка денначул кхозза дукхагӀа.

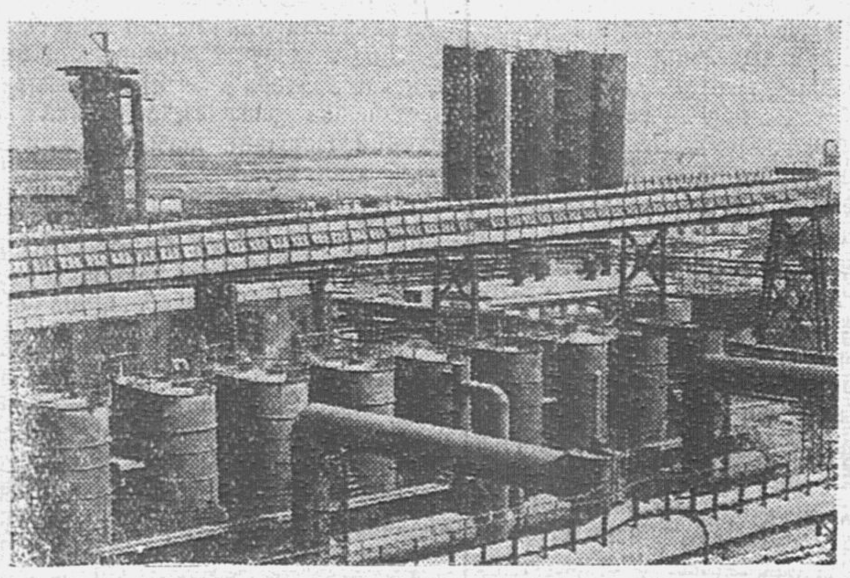
Укх шера колхозо паччахьалкхенга соахкарчул дуккха а дукхагӀа ялаташ а хьайбай боахама продукташ а ехка хилара лоархӀам бича къаьстта гучадоал вай сийлахь-йоккхача коммунистически партен центральни комитета кӀоарга хьаькъал долаши юрта боахам дӀахо кхы чӀоагӀагӀа дегӀaбоалабарна, кхашкарча къахьегамхой бахара хьал айдарна кӀаьд ца луш йоакхо еши хилар.

Колхоза боахам тоабаларга, экономика чӀоагӀъяларга, пайда дукхагӀа баларга хьажжаь тоалу колхозникий хьал а. Укх шера «Кавказ» яхача колхозерча колхозникашта хӀара трудоденах аванс лаьрхӀа лу 3 килограмм кӀа, 0,5 килограмм мукх, 0,2 килограмм борц, 4 сом ахча.

Коммунистически партен центральни комитета Советски правительствона цӀенча дег тӀара баркал йоах колхозникаша шоай вахар тоадарна ца хаддаш йоакхо ярах.

Кхы а дикагӀа хьинаре болх барца юрта боахам дӀахо а дегӀабар Ӏалаш а деш дукха езача даьхенна шортта продукташ хилийтарна тӀабирзаб хӀанз колхозникаш.

Т. ТЕБОЕВ.

Вологодски область. Череповецки металлургически заводе масса хана шерьеш я коксохимически производство. Коксови пишка чура газ хьа а лувцаш цунах аммонен сульфата бийда бензол кӀув, пиридин хьаеш йола хӀамаш, фенолиташ доах. Аммонен сульфатагара дӀаийккха из ерригa химически продукци вай мехка кхыча заводашка тоае дӀаухийт. Проектага хьажжа коксохимически цех дӀахо дегӀайоалайича цо хьайоахаш йола химически продукташ цу цехе тэаергъя (кхычахьа дӀакхахьийта ца езаш). Цо, из дӀа-юха кхухьача транспортага гӀорддола дукха рузкъа кходу.

Химически производстван болхлоша ах шера план хьанал хьалха кхоачаш а яь планал совгӀа эзар тонна дукха мах болча мехкдаьттан продукци елар.

Сурта тӀа. коксохимически цех. Хьалхарча плане коксови газ шелъеш йола хьалхара холодильникаш.

Г. Удальцева сурт. ТАСС фотохроника.

Урус-Мартановски райпромкомбината даьха толамаш

Шоашта юкъе шерра социалистически яхь а йоаржаяь, шоай балха тӀа денгара денга тӀех толамаш доахаш хьабоагӀа промкомбината болхлой.

Масса а тайпарча балхий ворхӀ бетта йола план тӀехкхоачашъяьй цар.

Соахкарчул тӀех 2,5 эзар кубометр гаргга хьу а 6 эзар кубометр гаргга доаго дахча а кийчдаьд, барзкъаштеи кога гӀирсаи ремонт ярах 55,200 сом ахча а Ӏоадаьд промкомбинато.

Хьадеш дола барзкъаши кога гӀирси, царна ю ремонти дикагӀа хиларах цу хӀамашта соахкарчул кхозза дукхагӀа ду наха заказаш.

Халача балхашта механизаци яро балха овсарал 30 процент дегӀайоалаяьй.

Дика къахьегаш, балха нормаш 140 процент кхоачашъеш ба болхлой А. Тукаев, И. Тимербулатов, тракторист И. Зима кхыбараш. Къаьстта хьалха яьннай Чишкерча хьун участкан коллектив (начальник А. Бешиев).

Шера йола план сийлахь-боккхача Октябра 41 шу дузаш кхоачашъе дош деннад промкомбината коллективо.

А. ПАЛЬЧАК.

Кхалнаьхa конференцешкара

Орджоникидзевски район

Машин-наькъахой парке укх деношка чакхъяьлар Орджоникидзевски районерча кхалнаьха конференци.

Гулбеннараштa хьалхашка къамаьлаш дир нохч-гӀалгӀай поэтесас Ахматова Раисас, краеведенен музей директора Ж. Я. Зязиковас, партен къаьнача члена — Грозне бӀаь дийнахьа даьча тӀемашца дакъалоацаш хиннача Анастасия Тихоновна Галенскаяс, иштта кхычар.

Къамаьлаш даьчар белгалдир Англеси США-си Иорданеи Ливанеи тӀемца интервенци яьча хана шоай конференци гулъенна хилар. Коммунистически партеси Советски правительствоси тӀом ца хилийтара духьа лоаттабу къовсам хьал а лоацаш конференце дакъалоацаш хиннараша Нохч-ГӀалгӀай республикан къахьегамхой тӀахьийхар дерригача советски халкъо санна вай Даьхен боахам, а культура а, тӀема низ а чӀоагӀбарна хьинаре къахьега.

ЧӀоагӀа дог гӀоздаларца дийцар конференце хиннараша советски Ӏаьдал даларца кхалнаьха сий айденилга, йизза бокъо йола советски общество член цох хиннилга.

Конференцес Нохч-ГӀалгӀай кхалнаьха шоллагӀча съезде бахийта 13 делегат хержар.

Сурта тӀа: конференцен дакъалацархой **Насуханова А. Д.** — промторга ларека заведующи, **Галенская** Анастасия Тихоновна — Грозне бӀаь дийнахьа хиннача тӀемашка а революционни боламе а дакъалоацаш хинна, **Зязикова Ж. Я.** — краеведенен музей директор.

П. Л. КАТАКОВА сурт а текст а.

Урус-Мартановски район

Гаьннара ладийтӀача а хьажача а моллагӀчо а аргдолаш дар 11-ча августа Урус-Мартановски культуран цӀагӀа доккхий гӀулакхаш дувца нах вӀашагӀкхийттаб аьнна. ХӀана аьлча коа локхаш пандар а тохаш фата тӀоараш а долаш дукха гулбенна кхалнах бар, цул совгӀа цӀен гонахьа латташ дукха автомашинаш яр. Арахьа а чухьа а хьалтеха кхалнахага моаршал хоатташ язъяь лозунгаш а йолаш хоза тоадаь дар культуран цӀа а. 1958-ча шера районерча кхалнаха шоашта хьалхийнка латташ дола декхараш дика кхоачащдеш дакъа лоацилга хьахьокхар культуран цӀагӀа хьалтеха доаллача сийлен доска тӀа 100 гаргга кхалсаг хиларо а шоай 2-ча конференце шоаш дика леладаь гӀулакхаш дувца а кхоачамбоацараш юкъера дӀадаха гулбаларо а. Конференци нолаялалехьа шоаш леладаь дика балхаш дӀа-юха шоайла дувцаш вӀашагӀбеттабала болабелар делегаташ.

10 сахьат а даьнна гулбеннача делегаташа зал хьалйизачул тӀехьагӀа президиум а харжа дувца дезаш дола гӀулакхаш а чӀоагӀдаьчул тӀехьагӀа доклад е аьнна дош делар Урус-Мартановски партен райкома секретара нов. Амхадовна. Цо шии къамаьлаца белгалдаьккхар районера кхалнах, района хьалхашка латташ дола декхараш кхоачащдеш эггара хьалха латташ хилар а цхьацца дола балхаш маӀача нахал цар шозза дикагӀа леладар а. Районе — йоах докладчико таип-тайпара балхаш леладеш 7.000 совгӀа кхалсаг я. Царна юкъе ба советски партийнии болхлой, лораш, хьехархой, кхашкара болхлой кхыбараш а. Районе сий деш ба — йоах нов. Амхадовс Красноармейски совхоза 5 отделенера огородий бригадан звеньевои н.н. Шадиева Зинеи, Сачко Александри. Цар хӀара гектара тӀара 300 центнер хьалха дӀаювш йола кабуц а 200 центнер нарсаш а гулъяьй. Укх шера дояркашта юкъе хьалхле лелаеш хьабоагӀа дояркаш н.н. Скичко а Ятчаева а. Цар хӀара беттача Ӏаттагара 7 бетта 1500—2000 литр шура яьккхай. Кхашкара балхаш доладелча денз шоай боарамаш 180—200 процент кхоачашъеш, хьажкӀашта дика гӀулакх деш хьабоагӀа н.н. Висханова, Омаева, Энзурова кхыбараш.

ДӀахо шии къамаьлаца цо къаьстта белгалдоаккхаш дувц, къаьнарча замах юхедисаьча гӀулакхаша бахача хана а боахама а деш дола доккха зе. ТӀехьарча хана йоах цо вай районе дукха маӀанах ба шишша а кхоккха а сесаг а йолаш, цар хьегаш дола къа а дуаш цӀагӀа багӀаш. Кхалнаьха эггара хьалхара декхар да хӀанз — йоах нов. Амхадовс масса а хана цу гӀулакхаша къовсам лоаттабар.

Пренеех къамаьлаш дир 16 саго. Царна юкъе бар н.н. лор Вагапова Зина, хьехархо Раменская, доярка Ибаева, района прокурор Хамзатов, фельдшер Дамбаева, кхыбараш а. Цар шоай къамаьлашца чӀоагӀа айдаь дийцар, дукха истий кхувлар, кхалнаьха бокъо маӀача наха нийса ца хилар дӀадаккхарна массе хана къовсам лоаттабе безилга.

Конференце гулбеннараша района берригача кхалнахата кхайкарал дир. района хьалхашка латташ дола декхараш кхоачащдарна кхы а дикагӀа дакъа лаца аьнна. Цул тӀехьагӀа Нохч-ГӀалгӀай АССР-а 2-ча съезде бахийта делегаташ а харжар.

В. БОГАТЫРЕВ.

ССКП обкомеи НГӀАССР Министрий Советеи

„Республикан дикагӀа йола доярка“ „Республикан дикагӀа йола телятница“ „Республикан дикагӀа вола скотник-пастух“ Республикан дикагӀа йола свинарка“ Республикан дикагӀа йола птичница“ яха цӀераш тахкарах долча хьалех

ССКП обкома бюроси НГӀАССР Министрий Советои чӀоагӀдаьд, республикан юрта боахама министерствос оттадаь Нохч-ГӀалгӀай АССР колхозийи совхозийи хьайбай боахама болхлошта 1958—1959 шш. «Республикан дикагӀа йола доярка», «Республикан дикагӀа йола телятница», «Республикан дикагӀа вола скотник-пастух», «Республикан дикагӀа йола свинарка», «Республикан дикагӀа вола чабан», «Республикан дикагӀа йола птичница» яха цӀераш тахкарах дола хьалаш. Хьалаш хӀара шера къоастадеш а чӀоагӀдеш а хила деза.

Оттадаьд, чӀоагӀдаьча хьалаша маяхха лакхара производственни хьокхамаш даьхараштa ССКП райкомашеи райисполкомашеи белгалбаь тӀабарца — ССКП обкома бюроси НГӀАССР Министрий Советои соцам а бий цӀераш техкилга.

НГӀАССР юрта боахама министерство, ССКП райкомаш, райисполкомаш, райсельхозинспекцей начальникаш, совхозий директораш, колхозий правленеш декхарийла я цӀераш тахкарах чӀоагӀдаь дола хьалаш хьайбай боахама хӀара болхлочунга дӀадовзийта, совхозашкеи колхозашкеи, фермашкеи хьайбай боахама бригадашкеи хьайбай продуктивность айярна, хьайбаех хьайоала продукташ дукхагӀа яхарна социалистически яхь йоаржае.

Нохч-ГӀалгӀай АССР хьайбай боахама болхлоех 1958—1959 шш. сийлен цӀераш тахкарах дола хьалаш.

1. **«Республикан дикагӀа йола доярка»,** яха цӀи тул, шоаш гӀулакх деча доахан группагара шура яккхара план кхоачашъяьчеи шаьрача ухкачеи лоамашта йисте ухкачеи районашкарча колхозашкеи совхозашкеи фуражни Ӏаттагара юкъера лаьрхӀача 3.000 килограммал кӀезигагӀа йоацаш шура яьккхачеи лоаман районий колхозашка 1.800 килограммал кӀезигагӀа йоацаш яьккхачеи укх дояркаех.

2. **«Республикан дикагӀа йола телятница».** Яха цӀи тул, хьалкхеде аьнна хьайийцаь дерригa Ӏаьсий ца дойташ леладьчеи шаьрачеи лоамашта йистеи ухкача районий колхозашкеи совхозашкеи Ӏаьсий тӀарах доахкача хана хӀара ден-бус 650 граммал кӀезигагӀа доацаши лоаман районашка 600 граммал кӀезигагӀа доацаши дозал тӀакхетилгеи республикан ерригача колхозашкеи совхозашкеи тӀарах даьхачул тӀехьагӀа 550 граммал кӀезигагӀа доацаши дозал тӀакхетилгеи Ӏалашдаьча телятницашта.

3. **«Республикан дикагӀа вола скотник-пастух»** яха цӀи тул, шаьрачеи лоамашта йистеи ухкача районий колхозашкеи совхозашкеи Ӏулцарча фуражни Ӏаттагара юкъера лаьрхӀача 2.500 килограмми лоаман районашкарча колхозашка 1.500 килограммал кӀезигагӀа йоацаши шура йоаккхилгеи доажадеш долча ерригача хана ден-бус хӀара бежана 700 граммал кӀезигагӀа доацаш дозал тӀакхетилгеи Ӏалашдаьча скотникех-пастухех.

4. **«Республикан дикагӀа йола свинарка»** яха цӀи тул шоаш гӀулакх деш, яхкаш йолча керттерча хьакхийгара ца йойташ 20-нел кӀезигагӀа йоацаш хурскаш хьал а кхеяь тӀарах йоахача хана дийна йолаш эзача 14 килограммал кӀезигагӀа доацаш дозал а долаш хурскаш хулгеи цкъа яхкаш йолча нана-хьакхийгара 8 кӀезигагӀа йоацаши тӀарах йоахача хана дийна йолаш эзача 12 килограммал кӀезигагӀа доацаш доазал хулгеи е (къонача хурскех 95 процентал кӀезигагӀа йоацаш хьалкхеелга Ӏалашдаьча) 2 беттагара 4 беттага кхаччалца йолча хурскашта ден-бус 400 граммал кӀезигагӀа доацаш дозал тӀакхетилгеи (ерригаш а хьалкхеелга Ӏалашдаьча) чукхоабаш хьакхарчашта 600 граммал кӀезигагӀа доацаш дозал тӀакхетилгеи Ӏалашдаьча свинаркашта.

5. **«Республикан дикагӀа вола чабан»** яха цӀи тул, жецара къоастадеча хана хӀара 100 жийна лаьрхӀа 115 Ӏаьхар хьалкхебаьча е (устагӀан тӀера килограммаш лаьрхӀача) укх лохехьара тха даьккхача чабанах:

	Диткъа тха дараш		Ахдиткъа тха дараш	
	Физически дозал	ЦӀенча тханга даькхача	Физически дозал	ЦӀенча тханга даькхача
ДӀадахача шерашка даьраш	4,8	1,8	3,8	1,6
ЦӀунтой	6,5	2,5	5,5	2,3
Кой	10,0	3,8	—	—

Колхозийи совхозийи племенной жа леладеча фермашта тха даккхара хьокхамаш 20 процент лакхду.

6. **«Республикан дикагӀа йола птичница»** яха цӀи тул яхкаш йолча котамгара юкъера лаьрхӀача шера 120-нел кӀезигагӀа доацаш фуаш гулдаьча, цхьан боабашкатара — 80-нел кӀезигагӀа доацаш фуаш, цхьан гӀажагара — 18-нел кӀезигагӀа доацаш фуаш, цхьан москалкотамгара — 50-нел кезигагӀа доацаш фуаш гулдаьча, е хьалкхее хьаийцача кӀоригех котама кӀоригаш — 90 процентал кӀезигагӀа йоацаш, боабашкаш — 95 процент, гӀажаш — 95 проценти, москалаш — 85 процентi хьалкхеяьча птичницех.

Нохч-ГӀалгӀай АССР-е Совети Ӏаьдала 40 шу дизарга

Бексолта Кастоев — партен а халкъа а бакъвола воӀ

Вай мехка Советски Ӏаьдал чӀоагӀденначул тӀехьа, граждански тӀема шерашка, Владикавказе дӀабихьача халача тӀемах лаьца Серго Орджоникидзес яздора:

«Сона дагадоагӀа IV съезд йистеялла йоаллаш, мовхарах дадаш санна тхо долча хана; тешам байна ха яр из, тхона тӀехьа отташ а боацаш, шеконца тхога хьийжа ха. Советски Ӏаьдал цхьаь дисача цу халача хана гӀалгӀай зӀамига халкъ дерригa а Советски Ӏаьдал лорадеш дӀаэттэр.» (Г. К. Орджоникидзе, статьяш а къамаьлаш а, 1956 ш. стр. 56).

Февральски революци хиларах а петроградски пролетариата буржуазена духьал турпалийца къовсам лоаттош хиларах а бола хоам нохчий а гӀалгӀай мехка кхаьчар 1917-ча шера март бетта хьалхарча деношка. Хала ха яр из. Паччахь дӀаваьккхачул тӀехьа, Ӏаьдал шоай бе а делла, къахьегамхошта юха а дукъ качдолла гӀерташ бар капиталисташи помещикаши.

Февральски революци доккха маӀан долаш хилар бӀаьшерашка цхьаккха бокъо йоацаш хиннача Кавказерча къамий къахьегамхоша шоай кортамукъле а бокъо а бахьан долаш турпаллен къовсам дӀаболабарна.

Цу ханна, аьлча а февральски революцено паччахь дӀаваьккхачул тӀехьа Владикавказера большевикий организаци къайлагӀа а долцаш, Советски Ӏаьдал отторна гуччахь къовсам дӀабахьа йолаелар. Владикавказе дӀаоттайир болхлой депутатий Совет.

Февральски революци ма-хилла а, марти апрельи бетташка буржуазно-националистически интеллигенци меньшевикашцеи эсерашцеи барта а баха, гӀалгӀай мехка вӀашагӀтехар Къаман Совет (Национальни Совет), цу советаша къовсам лоаттабора Советски Ӏаьдал чӀоагӀ ца далийтарна, болхлой а ахархой а Союз ца хилитарна, хӀаьта къамий барт вӀашагӀ ца кхетийтарна а. Цу тайпарча гӀалгӀай мехкарча Къаман Совета керте латташ хиннав Джабагиев. 1917-ча шера май бутт болалуш революцена духьал мел хинна йола ордингаш вӀашагӀ а кхийте, цар вӀашагӀйол вӀашагӀкхийттача лоамарой Союз цӀи йола контрреволюционни ординг. Бакъда, бакъвола Ленина ученик С. М. Киров керте а волаш хиннача Владикавказерча а гӀалгӀай мехкарча а большевикий отрядо хьинаре, турпаллийца къовсам оттабир революцена духьал мел хиннача группировкашца а партешца а. Цу большевикий отряда дӀахьош хиннача революционни къовсама керте латтар Зязиков Идрис, Ахриев ГӀапур, Албогачиев Юсуп, Кастоев Бексолта, Альмурзиев Хьусен, Саутиев Муса, Гойгов А. иштта кхы а. Цар къахьегамхошка къаьгта дӀайовзийтар меньшевикий а, казакий керте латтарий а националистически ордингo а дӀахьош йола зуламера политика.

Цу халача шерашка Кавказе баржаш латтача революционни къовсама духьале ярна Донеи Кубанеи Терскеи кӀайча казакашта керте латтараша — инаралаша а эпсараша а хьалдолча казакаша а, хӀаьта царца цхьана «лоамарой Союза» ЦК-с а вӀашагӀйолл «Казакий эскарийи, арений — корта-мукъача къамийи Къилбаседерча Кавказа лоамаройи Къилба-Малхбоален Союз». Из революценна духьал къовсам лоаттабарна вӀашагӀкхийттача казачийи лоамани контрреволюционерий цхьоагӀо яр. Бакъда, контрреволюцено мелла чӀоагӀа шоай зуламера болх дӀабахьарах, къахьегмхой дог уйла большевикий партегахьа дар.

Советски Ӏаьдала духьал Терски областе къовсам дӀахьош яр вӀашагӀкхийттa йола Казакий-лоамарой контрреволюционни блок. Цу хана, 1917-ча шера декабрь бетта, контрреволюционни ордингo Владикавказера болхлой депутатий Совета Президиум а цун председатель хинна Ной Буачидзе а лийца чубохк. Цу ханна йохаю большевистски партийни комитет а. Бакъда, большевикий группа таро хул лийца боахка Ной Буачидзе а болхлой Совета Президиуман членаш а набахтара арабаха. Контрреволюцен низ чӀоагӀлуш латтача цу хана чӀоагӀа маӀан долаш дар къахьегамхошта юкъера большевикий агитаци шерра йоаржаяр. С. М. Кировс а, большевикий партен комитето а тӀадилларца, Кастоев Бексолта дӀахьо гӀалгӀай къахьегамхошта партен политика а Советски Ӏаьдала декхараш а дӀадовзийташ бола агитационни болх. Из цу хана лоам чу, хӀаьта шаьрача ядача юрташка хадданза, ди-бийса ца къовсаш бӀаьшерашка паччахьа кач дэалладаь дукъ качара даккхара къахьегамхой шоаш къовсам лоаттабе безаш хилар дӀадовзийташ, къахьегамхой Ленина, Советски Ӏаьдала тӀехьа бехаш шерра болх дӀахьош вар. ГӀалгӀай къахьегамхошта бакъвола революционер хилара тарра дика вовзаш а, цар шии сий деш а вар новкъост Кастоев Бексолта.

...Революцена духьаларча казакаша шоаш дӀахьош бола харц тӀом бакъбарна а, хӀаьта иштта нохчаштеи гӀалгӀаштеи дӀухьаларча фронтий цхьа цхьоагӀо ярна а 1918-ча шера 25—31 январе Моздоке гулъйир Кавказерча къамий съезд, кӀаьта гӀалгӀашкеи нохчашкеи цу съезде кхайка а кхайканзар. Цу халача хана, советски Ӏаьдал бахьан Владикавказерчеи Грознерчеи пролетариатаца барта а болаш нохч-гӀалгӀай къахьегамхоша контрреволюцена духьал къовсам лоаттабеча хана РКП(б) гӀалгӀай организацен член вола Кастоев Бексолта парте шийна хьалха оттадаь декхар къоачаш а деш Терски областной Совета балха а вода, хӀаьта 1918-ча шера цу Совета кулгалхойх цаӀ волаш шии болх дӀа а хьу цо. Цу хана хадданза съездашка, совещанешка, митингашка къамаьлаш деш хулар Кастоев. Цо шии къамаьлашка къахьегамхошта дӀадовзийтар меньшевикий политиках, контрреволюционни качествос Советски Ӏаьдала духьал лоаттабеча къовсамах мехка а къахьегамхошта а доалош дола зулам.

1918-ча шера 16-ча феврале Пятигорске хьайийллар Терскерча къамий съезд. Цу съезде дакъа лоацаш яр Асланбек Шериповсии Ахриев ГӀапуреи кулгал деш йола нохч-гӀалгӀай къахьегамхой делегацеш а. С. М. Кировс кулгал деш йолча цу съездо Кавказа къамашта юкъера машар чӀоагӀбара соцам бир, Терски халкъа Советски Республика дӀакхайкайир, хӀаьта Терски Халкъа Совет а хержар. Цу съезде дакъа лоацаш вар большевик Кастоев Бексолта а.

Цу халача шерашка большевикаша шоай берригa низ тӀабохийт Кавказа халкъашта юкъера машар, цар доттагӀал чӀоагӀдарна. ГӀалгӀай большевикаша Зязиков Идриса, Кастоев Бексолта, Альмурзаев Хьусева Алиев Мудара иштта кхычар а дӀакхайкадора къахьегамхошта юкъе моллагӀча къамах уж бале а къовсам латтабахьан ца хилар, из къовсам паччахьа а цун чиновникаша а хьалхьебеш хилар.

1918-ча шера март бетта хьалхарча деношка Къилбаседа Кавказерча зӀамигача къамаша Коммунистически партен кулгалца эрсий пролетариата гӀо а долаш латтабеча къовсамца Терски областе Советки Ӏаьдал чӀоагӀденна дӀаэттар. Къаьстта чӀоагӀа Советски Ӏаьдал чӀоагӀделар Владикавказеи Терски областан пролетарски центре — Грознеи. Из Ӏаьдал чӀоагӀлуча хана, Советски Ӏаьдала моастагӀчунна духьал майра къовсам лоаттабеча пролетариатаца цхьана турпаллийца из къовсам дӀахьош бар гӀалгӀай къахьегамхой. Из сийлен, турпала къовсам дӀахьолга вӀашагӀделларех цаӀ — Кастоев Бексолта.

Къайлах а гучахь а Советски Ӏаьдала духьал къовсам лоаттош хинна контрреволюци керда Ӏаьдал дӀадаккхарна шоай болаш бола низ вӀашагӀтохаш яр. Советски Ӏаьдал чӀоагӀдара гӀулакха дӀабахьа безача балха хьакъехь дола гӀулакхаш а, хӀаьта тӀом соцабара гӀулакх а къоастадеш 1918-ча шера 23 июле Владикавказе хьайийллар Терски областе дахаш долча халкъий IV съезд. Съезда кулгал деш вар гӀорваьнна вола революционер, В. И. Ленина бакъвола ученик Серго Орджоникидзе. 5-ча августа бийсанна, кадетски корпус чухиннача цӀеношка съезд шии болх дӀахьош йолаш, полковникаша Соколовси Беликовси кулгал а деш Владикавказана тӀалетар герзашца кийчъяь йола кӀейча эскара ординг. Цар шоашта хьалхашка оттадаь декхар дар Владикавказ дӀалоацилга а, хӀаьта съезда берригa делегаташ кара а бига боабелга а. Турпала духьал эттар тӀалеташ йолча кӀейча эскара ординга Владикавказера пролетариат а керманисташ а. Шоай болх соца а баь моастагӀчунна духьал майра латаш бар съезда делегаташ а. Цу бирсача, халача тӀема дакъа лоацаш вар съезда делегат хинна коммунист Кастоев Бексолта. Бакъда, моастагӀчунна духьал латташ болча болхлой а съезда делегатий а моастагӀчунчул низ дукха а кӀезигах бар. Город моастагӀчун кара яхарах бола кхерам гуччахь бар. Цу ханна Серго Орджоникидзес Кастоев Бексолта а юкъе волаш бола гӀалгӀай революционераш бахийтар гӀалгӀашкахьа оарц даккха а революционераша даьча кхайкаралах гӀалгӀай къахьегамхой Владикавказа новкъостала баьхкар. Цхьайтта ден-бус хала тӀом дӀабихьачул тӀехьах Владикавказски пролетариато а гӀалгӀай къахьегамхоша а моастагӀ воха а вир, хӀаьта 18 августа Владикавказ йизза шоай кара а ерзайир.

...Моттигерча контрреволюцелтенначул тӀехьа дукха ха яланзар Терски областе дӀачӀоагӀденнача Советски Ӏаьдала керда кхерам тӀаотта. 1919-ча шера январь чакхбоаллаш-февраль тӀа кхоаччаш мехка йистте хьаэттар шийна чу империалистически 14 паччахьалкхе йоагӀаш йолча Антантас масса а тайпарча герзашца кийчдаь дола деникински эскар. Бакъда, Терски областе бахаш бола берригa а къахьегамхой цаӀ санна моастагӀчунна духьал эттар. 1919-ча шера 24 январе 10 эзар саг дакъа лоацаш а волаш Базоркине хиннача гӀалгӀай халкъа съездо кхайкадир; «Советски Ӏаьдал эттача хьалхарча дийнахь денз хьа ГӀалгӀай халкъ Советски Ӏаьдала платформа тӀа а латт, хӀаьта шии цӀеца шии кхел халкъа Ӏаьдалца ше йийзалга дӀа а гойтад. Августовски халача деношка Советски Ӏаьдала, таьх улаш санна, кхерам тӀакхаьчача, духхьал тха цхьа халкъ цхьанна а минота шек ца доалаш Советски Ӏаьдал лораде гӀатта а гӀеттар, шоай герзий низаца из чӀоагӀ а дир... Съездо кхайкаду тахан а тха халкъ цхьаккха шеко йоацаш республикан берригача вокха гражданашца халкъа Советски Ӏаьдал лорадарна гӀоттарг хилар» («халкъа Ӏаьдал», № 19, 24 январь 1919 ш.).

Серго Орджоникидзес предложени йоалаярца съездо Оборонан комитет харжар. Комитета юкъе бар: Зязиков Идрис, Албогачиев Юсуп, Кастоев Бексолта, Мальсагов Оарцхо. Саутиев Муса, Горчханов Ӏаьла, иштта кхы а веррига а 11 саг.

Февраль бетта хьалхарча деношка Долакх-юрта хьатӀа кхаьчар деникински эскара генерал Ляхов керте а волаш йола хьалхара Кубански линейни дивизи. МоастагӀчун эскар герзашца чӀоагӀа кийчденна, шийга дикка тӀема гӀирс болаш дар. Иштта низ болаш волча моастагӀчунна духьал гӀалгӀай къахьегамхой къовсам вӀашагӀтохарна гӀалгӀай кхыча большевикашца цхьана Орджоникидзе кулгалца боккха болх дӀахьош вар Бексолта Кастоев а.

Эггар боккхагӀ бола кхерам гӀалгӀашта тӀа эттача хана, царна новкъостала кхаьчар шоай командир Евгени Казанский а волаш Владикавказерча цӀеча командирий школан курсанташ, Грознерча болхлой отряд, хӀаьта Калмыков Бетала командовать деш йола гӀабартой отряд а.

ДӀахо йодача хана, цхьан ханна деникинцаш тола а тенна, Владикавказ а, иштта цхьацца йола гӀалгӀай юрташ а, деникинцашта Кара яхачул тӀехьагӀа, Владикавказера Серго Орджоникидзе керте а волаш хинна цӀеэскархой а Сергой гӀончий а гӀалгӀай мехка лачкъа безаш хилар. Уж дӀатарбарна а, хӀаьта юха а деникинцашца латарна гӀалгӀай къахьегамхой барт вӀашагӀболларна а боккха болх дӀабихьар большевико Кастоев Бексолта. 1918—1920-ча шерашка из Граждански тӀема фронташка ше майра моастагӀчох латаш а, латаш болчарна кулгал деш а вар. Советски Ӏаьдал чӀоагӀденначул тӀехьагӀа ше мел вахача хана къахьегамхой вахар а хьал-ди а тоадарна боккха болх дӀабихьаб Кастоевс. Цудухьа нохчий а гӀалгӀай а къахьегамхой дегашка боккхача безамца даим а яхаш хургья революционера Костоев Бексолта цӀи.

Ахьмад ВЕДЗИЖЕВ.

Ялат хьувкъадарнеи чуэцарнеи къовсам лоаттабу совхозо

Совхоза болхлоша специалисташа Iилманна каратIдаьннараш юрта боахама производствона юкъе а доаладеш, ялат дIадувча хана, соахка гурахьа хиннача йокъалои укх шера хадданза латтача йоачашеи новкъарлонаш яь яьле а 1957 шерачул дукхагIа ялат хьувкъаьд. ХIара гектара тIара 15,1 центнер ялат даьннад, соахкарчул дукха хIама ца эшаш 4 центнер совгIа да из.

1-ча отделене хIара гектара тIара 17,5 центнер ялат даьккхад. Цу отделенен нов. Умаров Махьмад бригадир волча бригадо хIара гектара тIара 22 центнер йоалаш ялат хьувкъадаьд. Иштта, дика хьувкъадаьд из ялат бригадир нов. Фомченко волча 8-ча отделенен бригадо а. Цо хIара гектара тIара 22,5 центнер мукх баьккхаб, хIаьта ерригача совхозе 14,6 центнер йолаш, мукх хьийкъаб.

Соахка гурахьа зябь аха а ялат дIаде а доладелча денз укх шера ялат хьувкъаргдола гIулакхаш деш хьайоатIа совхоза коллектив. БIаьсти кхашка 2500 гектара тIа органически а минеральни а удобренеш ехкар, шоай хиннахьа макхаш даьхар, кхашка хула зе деш йола хIамаш йоаеш молхаш йиттар, оасар дир.

ХьажкIаш дикагIа хьувкъарна шоай теркам тIабахийтар совхоза коллективо, хIана аьлча, доакъарийна керттера йола культура я из. ХьажкIаш дIа мел йийна кхаш бIаьсти а зяба а аьха дар. Цул совгIа боал кIалтIа ца боахача нохарца шозза цамца а даьккха тоадир из хьажкIаш дIаелехьа. ХIара гектара тIа 10 тонн дулаш, 300 гектара тIа кхо диллар, 200 гектара тIа 1,5 центнер юлаш суперфосфат йиллар.

Еррига а ялатийна лаьрхIа дIайийна 2831 гектар хьажкIий квадратно-гнездови способах йийнай, царех 1850 гектара тIа кхай дIоахали шоралли шозза механизмашца гIулакх даьд, юхе йисарашта оасар даьд.

ХьажкIаш дIаелехьа цар фу, фийг дика (калибровка яь) къоастабаь хиларах цхьацца кIотаргаца хьажкIий шишша-кхоккха хи мара нийсбеннабац. Цудухьа уж нийлкъеш коллективо къа хьета дезанзар. ХьажкIаш дIаелехьа, царех цхьаккха бактери латаргйоацаш молхаш техар.

Къаьстта дика кинпай 8-ча отделенен нов. Фомченко бригадир волча бригадиро дIайийна 429 гектар хьажкIий. ХьажкIаш дIаювлга а царна гIулакх делга а дика леладаьча трактористашта Заумаевнеи, Пашковнеи, сеяльщикашта Цитигиевнеи, Чокуевнеи бригадира Ибрагимовнеи совгIаташ делар совхоза директора приказах.

ХьажкIаш хьувкъарна дикка лоарIам болаш да фу дика хилар, цудухьа оаха дIайийна «вир-63» яхача гибридий хьалхарча фух йола хьажкIаш. ХIанз 1-чеи 2-чеи отделенешка хьалкхееш я цу фух йола гектар хьажкIаш. Цар тхона кхоачамбергба дIадувча фуна. Совхоза хьажкIаш хIара гектара тIара 25 центнер ялати 300 центнер силоси яргйолаш хьийкъай. 1-ча отделенен 87 гектар долчеи, 5-ча отделенен 90 гектар долчеи доакъош тIара хIара гектара тIара 50 центнер ялат даргдолаш хьийкъай хьажкIаш.

Нов. Гадаевас гIулакх даьча хьажкIий 40 гектара тIара, хIара гектара тIара 620 центнер йолаш моша доакъар даьннад.

Укх шера ялат чуэцача хана йоачаш а латташ механизмашца ялат чуэцилга вIаштIехьадоацаш моттигаш нийслуш, мангалашцеи марсашцеи из хьокхаш болх бир оаха.

Совхоза механизатораша н.к. Красноруцкес, Удодовс кхыбараша дукха къахьийгар йоачаша дужадаь ялат ца дойташ чуэцарна, хедера лохехьа шоллагIа мангалаш дийхкар, дужадаь ялат хедера духьал дикагIа ураувттаде шодаш (мотовилаш) дийхкар, кхыдола гIулакхаш дир.

Ялат чуэцача хана мелла новкъа хIамаш хиннадале а, доккхий хьокхамаш даьхар совхоза комбайнераша: 9-ча отделенерча Довтмурзаевс 12 балха дийнахьа 250 гектара тIареи, 8-ча отделенерча Шамаевс 220 гектара тIареи ялат чуийцад. 9-ча отделенерча лафетни жатка машиниста Азимовси трактористa Газиевси балха 7 дийнахьа 335 гектар тIара ялат хьажхад.

Совхоза коллективо пачхьалкхенна ялат дIадалара план 25-ча июле кхоачашъяьй. хIаьта, планал совгIа пачхьалкхенна 1000 тонн ялат дIадала дош а деннад.

Пачхьалкхенна баьцадаараш дIадалар план кхоачашъярна къовсам лоаттабеш я хIанз совхоза коллектив. Из план 30 процент кхоачашъяьй цо хIанзлехьа, соахкарчул дуккха а дикагIа хьийкъача баьца даарех.

Бакъда, Грознен Горпищеторго (директор, нов. Махов) ший ханнахьа дIа ца кхахьарах дуккха баьцадаараш телха а телхаш хьайбашта дуаде дезаш хул.

Ялаташ хьувкъадара гIулакхашца хьайбашта доакъар Iалашдара балхаш а ду коллективо. ХIара беттача Iатта сих 15 тонн силоси, хIара хьайбан сих 20 центнер гIожа доакъари кийчде лаьрхIад совхоза болхлоша.

Дика лел доакъар Iалашдара болх нов. Д. Умаров бригадир волча 1-ча отделенен бригаде. Цига йол чуэцара план 80 проценти силос кийчъяра план 20 проценти кхоачашъяьй. Дени-буси ца хаддаш болх беш я из бригада.

Укх шера эггара хьалха 200 гектар шекар доаккха свеклаш дIайийнай совхозо. ХIара гектара тIара 400 центнер яргйолаш хьийкъай уж. Нов. Ибрагимов бригадир волча бригадо дIайийна 40 гектар хIара гектара тIара 600 центнер яргйолаш хьийкъай. Уж свеклаш хьайбашта лаьрхIа я укх шера.

ХIанз, тIадоагIача шерара ялат хьувкъийтарна къовсам лоаттабеш, лаьтташ оахаш, фу кийчдеши цIендеши я совхоза коллектив. ХIанзлехьа 1 эзар гектар гергга лаьтта аьха даьннад, дукха хIама ца эшаш фу а даьннад кийчдаь.

В. С. ДРЕВЕЦКИЙ,
Лермонтовски совхоза керттера инженер.

ДукхагIа кийчдергда доакъар

«Шалински» совхоза 3-ча отделенен къахьегамхоша доакъар Iалашдара месячник доладалехьа дикка хьалха денз бола а бенна аьла лаьрхIа дIайийначa люцернах 87 гектари 110 гектар магари хьаккхабар. Дукха хIама ца эшаш аргIаш даь даьннад цох.

Йол хьокхача дика кьокхамаш даьхад тракторист нов. С. Абдулаеви йол хьокхача косилка машинист нов. С. Косумови волча агрегато. Деннара нормаш цар 15 — 20 процент тIеххкоачашъю. ЦаIи-ахи норма кхоачашъю аргIаш деча болхлоша М. Асхабовс, И. Эльбиевс, Д. Эмзаевс кхыбараша. ХIанзлехьа 500 тонн йол кийчъяьй отделенен коллективо.

Силос кийчъеш я коммунист Умаров Iаднан къулгалдеш вола бригада. Цу бригадо 200 гектар силоса лаьрхIа хьажкIаш дIайийнай. Совхоза кхыча отделеней хьажкIел дикагIа я уж. ХIара гектара тIара 400 центнер силос яргъя—яхаш бар отделенен агроном нов. Пугачеви, бригадир Умарови.

ХьажкIех силос кийчъе йолайича гуча даьлар хIара гектара тIара 500 центнер силос йоалаш хилар. Дуккхача хана денз иштта, дика хьийкъаяц хьажкIаш.

Геттара дика къахьегаш я силос кийчъеча болх беш йола Бачалова Мелижаси Ахмадова Румеи кулгалду звенош. Силос дIаккхухьаш дийнахьа 20—25 рейс ю шофераша Темиев Ахьмадеи, Шахбиев Iусманеи.

Укх шера дIайийнай цар 27 гектар свеклаш. Царех а хургда 1.000 тонн доакъар.

М. ТКАЧЕНКО.

Ялат чуэцача

Сихбенна ялат чуэцаш ба „Назрановски совхоза къахьегамхой. Ца дойташ ялат чуэца дага ба уж. Балха хьалха латт комсомольцаши кагирхойи. Совхозе болх беш 6 комсомольско-кагирхой агрегат я. ХIара агрегато 500 гектар йолаш ялат чуэца, аьнна, декхар тIайийцад комсомольцашеи кагирхошеи. Коллективашта юкъе социалистически яхь йоаржаьй. Комсомольцашеи кагирхошеи массаз а тIеххкоачашъю нормаш.

Пхьиле-Къонгий-Юртарча отделене болх беш я комсомола XIII съезде делегат киннача Котиев Вахий комсомольско-кагирхой агрегат. Социалистически яхье хьалха латташ хьайоатIа из агрегат. ХIаьта а хIанз дукха ха йоацаш социалистически яхьа лоархIам бича пул хьалха яьлар А. Могушкос, Д. Майсиговс, Сакаловс, Яныргхановс болх бу агрегат. Цу агрегата дIа-юха тела вымпел елар комсомолан совхоза комитето. Дика болх бу цу агрегата тIара пачхьалкхенна ялат дIаккхухьача шофера В. Завадас. Оатхал телха агрегат сецача, из юха тоаеш а новкъостал ду цо.

— Оахош яьккха вымпел цхьаннена а дIалургъяц оаха — йоах А. Могушкос.

М. ДАСКИЕВ.

Шоаш кхо ца беш болх бир

Хьокхаш мух а болаш латташ дар февральски деносш. Ший берригача низаца болх беш яр Новогрозненски нефтеперерабатывающи завод. ЩIаьхха гучадаьлар № 1 йолча цеха компрессорашкара хьадоатIаш дола хий дIакъувлаш дола улгаш Iалийта хилар. Компрессорашка чухаш хинна хий сецар. цар температура лакхъелар, цунах йоккха авари хила йиш йолаш яр.

Из авари хилар бахьан долаш соцае езаш хинна компрессор а № 1 йола цех а соца ца яйташ чехка болх дIаболабир слесараша комсомольцаша И. Овдеенкоси, В. Кисилевси, В. Слесаренкоси. Шоашка денал долга хьахьокхаш цхьан минута завод, цех, компрессораш ца социйташ чехка тоабаь йистебаьккхар цар из болх. Комсомольцаша хьахьекхар коммунистически хьисапера шоай дика болх.

Цу тайпара цхьаькха авари хилар укх шера июль бетта. 43-2 яхача установка турбаш хеттачара лийлха а лийлха мехкдаьттан пар арааха болабелар. Йовхала температура 80° лакхагIа латташ хиларах цIи ялар кхерам болаш дар из гIулакх. Из болх тоабеш дукхача хана соца а яь шелъеллийта езаш яр установка. Из соцайича доккха зе хургдолаш дар халкъа боахама.

Ха дIа ца йохийташ чехка из болх, йистебаккха безилга шоашта хайначул тIехьагIа, комсомольцаша Слесаренкоси, Овдеенкоси, Кисилевси баьча балха хьокхам а ийца, № 9 йолча цеха слесараша н.н. В. Киндышенкоси, дукха ха йоацаш Советски Эскарера цIавеначa къоначa болхлочо В. Гамалятдиновси, бригадира нов. Кукленкос кулгал а деш цхьан минута установка ца социйташ еха турбаш чехка тоаеш болх дIаболабир. ТIайийха боамбе хачеш, курткаш, валенкаш, батах йоахкаш цIена фо хьателаш йола хIамаш йолашехь а, 5 минутал совгIа болх бе йиш хилацар царга. ХIаьта а шоайла аргI-аргIа хувца а луш, шин сахьата из болх йистебоаккхаш къовсам лоаттабаьб н.н. Кукленкоси. Гамалятдиновси, Киндышенкоси.

Иштта шоаш кхо ца беш болх дика чакхбаьккхачаргара хьокхам эца беза берригача комсомольцаша а кагирхоша а.

В. ДЕНЕЖКИН,
Комсомола Нохч-ГIалгIай обкома инструктор.

ХIара Iатта 15 тонн силос

Гудермесски района № 2 йолча совхоза болхлой Iуйрийна са тессача денз юха бийсана боад боллалца силос кийчъеш хул. ХIара беттача Iатта сих 15 тонна йолаш силос кийчъяь баьннаб уж. Соахка кийчъяь хинначул кхозза дукхагIа я из. Хьакхий ферманна лаьрхIа кийчъяьча 25 тонн силосах нийсса диъла гIа дакъа моша хьажкIаш хургья.

Дийнахьа шишша норма йоахаш комбайнагара силос дIаккхухьаш ба шофераш И. Щетинин, З. Колесников. Царел тIехьа ца бусаш къахьегаш ба тракторист И. Богачев, силос йотташ-йоассаеш тоIаеш бола н.н. Басканов Перезалова, Булавина К. Баймурзаев кхыбараш.

ХIанз а силос кийчъеш ба совхоза къахьегамхой.

Н. ЗАЗДРАВНЫЙ.

Терко е кагирхошта балха говзал Iомаяра

Вай республикана хьалхашка оттадаь доккхий декхараш да 1959—65 шерашка халкъа вахар дегIадоаладара перспективни планах. Цу планах лаьрхIа да хоадамболлаш мехкдаьтта даккхар айделга, химически промышленность а машинаш хьалъяр а айделга. Шерлургья гIирсаш хьалду организацеш а.

Планах кхоачашде хьалхашка оттадаь декхараш вахар чухь кхоачашдар хургда, керда техника дика каралаьца, цу техниках бизза пайда эцаргбола дика говзал йолча болхлоша промышленность Iалашйойя.

Берригача мехка санна, вай республике а керттерча даькъе керда дика говзал йола кадраш кийчъераш я къахьегама резервай дешара школаш.

Цу тайпара йола школаш республике 15 я. Царех гIирсаш хьалдераш кийчбераш — 5, ремесленнии машиннаькъеи — 5, технически —2, юрта боахама механизацен яраш —3. Цар хIара шера кийч а беш халкъа боахама дIалу 2 эзар совгIа къона болхлой, ткъаьннел совгIа говзал а йолаш. Уж ба мехкдаьтта доаккхараш, гIирсаш хьалдераш, машиннаькъахой, химикаш, юртбоахама механизатораш, иштта кхыбараш.

Белгалдаккха дезаш да, тха училищера арахийца предприятешка а гIирсаш хьалдеча а дIабахийтача дешархоша шоашта говзал харах цар къахьегама лакхара хьокхамаш доакхаш хилар.

Машиннаькъа транспорте дикала байза ба машиннаькъа № 1 йолча училищас арахийца тепловозий къона машинисташ Н. А. Моисеев, И. М. Трепачев. «Красный молот» яхача завода дикагIа вола котельщик ва № 3 йола ремесленни училище яьккха Николай Кораблев. Планал совгIа дукха мехкдаьтта деннад Даьхенна Октябрьски мехкдаьттан промыслови управленен воккхагIа волча № 1 йола ремесленни училище яьккхача оператора Борис Бреславске хьалхле лелаеча бригадо. Училищеш яьхача дукхачара дика къахьегарал совгIа хьинара дакъа лоац общественни балха юкъе а.

Школай коллективаши дешархойи доккхал де йиш йолаш ба Котиев Вахеи Литвинов Василийи яхараш санна болча шоаш кхебаьча кагирхоех. Областан комсомольски организацес апрель бетта Москве хиннача ВЛКСМ XIII-ча сезде делегатала а хьожабаьбар уж.

ХIанз укх сахьате къахьегама резервай училищеш керда дешара шу доладалара кийчо еш я. 1-ча августе денз доладеннад ремесленни, машиннаькъа, технически, гIирсаш хьалдераш кийчбеча училищешка деша безам бола кагирхой дIаэцар. Цу дешара заведенеша кийчбергба слесараш-сантехникаш, промышленни вентиляцен слесараш, промышленни оборудованена ремонт ю а уж вIашагIъехка а слесараш, вагонаш тоаю слесараш, буруь деттарий помощникаш, электромонтераш, формовщикаш-литейщикаш, котельщикаш, электрогазосварщикаш, плотникаш, каменщикаш, штукатураш, кхыбараш.

Нохч-ГIалгIай къаман дика говзал йола кадраш кийчъяра боккха лоархIам хилар а лерхIаш, ССКП обкома бюроси НГIАССР Министрий Советои даь соцамаш кхоачашдеш, укх шера 1000 нохч-гIалгIай кагирхой къахьегама резервай дешара заведенешка деша чуэца лаьрхIа да. Нохчийи гIалгIайи къона болхлой училищешка кийчбергба вай мехкарча предприятешка а гIишлош хьалъеча а болх бергболаш. Училищеш йистеяьхачарна квалификационни разряддаш лургъя.

Къахьегама резервай школашка деша безам болча нохчийи гIалгIайи кагирхошта оттаяь льготаш я: ремесленни, машиннаькъа, гIирсаш хьалдераш кийчбеча училище нохч-гIалгIай кагий нахи мехкарийи 5—6—7 классаш яьхараш деша дIаэцаш, хIаьта кхыча къамах бараш 7 класс яьккха хила безаш. Технически училищешка нохч-гIалгIай кагирхоех 8—9—10 класс яьккхараш дIаэц.

Деша дIаэцача наьха хаи деша багIара хаи цар деша лаьрхIача специальностага хьажжа я. Технически училище чуэц 17 шерагара 25 шерага кхаччалца ха йола нах,. хIаьта ремесленни, машиннаькъа, гIирсаш хьалдераш кийчбеча училищешка 15—17 шу даьннараш, деша ха 2 шу а йолаш.

Iомаеш йола говзалаш дика а сиха а Iомаярца мел эшар Iалашдаь да школашка. Деша хьаийца кагийнах пачхьалкхено бизза Iалашбу. Мах боацаш кхача, тIабувха а кога а гIерс лу, хIаьта дика кийчъяьча общежитешца Iалашбу уж.

Дешача хана царга дешара кабинеташ, лабораториеш, мастерскеш я. Дешархошта хьехаш дика говзал йола хьехархойи профессиональни-технически говзал йола мастерашеи ба.

Училищешка культурно-кхетама болх лелабарна, клубаш, спортивни залаш, цIе уголокаш, библиотекаш, киноустановкаш, радиоузлаш, технически творчестван цIенош, тайп-тайпара кружокаш я. Грозне къахьегама резервай дешархой халхареи иллейи республикански ансамбль я.

Училищешка нохчийи гIалгIайи кагирхой чуэцарна районашка дешархой къоастабеш йола комиссеш я вIашагIтеха. Комиссей декхар да говзалаш Iомае безам бола нах къоастабар, цудухьа царна эша документаш вIаштIехьадаха новкъостал дар, школе деша бахкарна направленеш ялар.

Комиссей балха хьалхарча деноша хьахьокх, нохчийи гIалгIайи кагийча наха юкъе деша баха безам бола нах дукха хилар. Иштта, Наьсарен р-не каменьщика говзал Iомае безам болаш ба Арцханов Гелани, Кабитов Мурад Гамурзиевера Хамхоев Исакх, цо заявлени еннай ше токарал деша вахийта аьнна. ВорхI класс яьккхача Ачхой-Мартанерча Дайраханов Рамазанеи, итт класс яьккхача Муталимов Iумараси заявленеш еннай слесара-сантехника говзал Iомае шоаш дIаэцар дехаш.

Ала, дезаш да къахьегама резервай школашка нохчий а кIалгIай а кагирхой Iомабарна кхетама болх бар хIанз а дика кхоачам боацаш хилар.

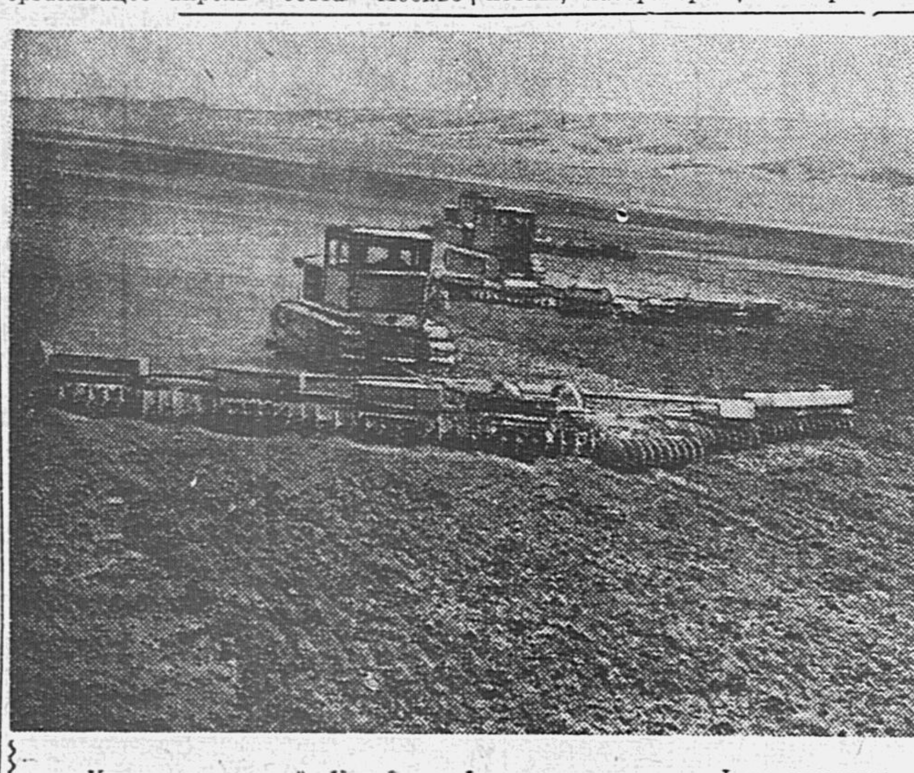
Районни комиссеши юртий советаши, къаьстта комсомольски организацеши декхарийла я къахьегама резервай школашка деша дIаэцара бокъонаш кагирхошка дIайовзийта, хьалхарча аргIанна болхлой говзал хилийта безам бола кагирхой деша ухийташ болх бе.

ХIанз укх сахьате республикан районашка баха ба дешара заведеней викалаш. Райисполкомаша комиссешта новкъостал а деш шерра юкъера кхетама болх боаржабарна.

ДикагIа лел из болх 80 гаргга кагирхочо деша дIаэца аьнна заявлени яннача Наьсарен районе.

Шеко яц, нохч - гIалгIай къамах дика говзал йола кадраш республикан халкъа боахама хьалкхеяра декхар партийни, советски, комсомольски организацей новкъосталца дика кхоачашдергхиларах.

П. И. ЛАТЫШЕВ,

Красноярски край. ХьатIадоагIача шера ялаташ дIаде лаьтташ кийчдеш я колхозаши совхозаши.

ЧIоагIа терко ю параштa деча гIулакха.

Сурта тIа: Хакасски автономни областерча ССКП XX-ча съезда цIерагIча ялатий совхоза кхашка параштa культиваци еш боахк.

Ю. Бармина сурт. ТАСС-н фотохроника.

Жа леладерий доккхий толамаш

Фух дола жа леладу Шелковски совхоза къахьегамхой чIоагIа дегаш гIоздаьнна ба — грозненски фух дола дика жа кхедарна доккхий толамаш даьхад цар. Новкъост Эльмамбетов кертера чабан волча бригаде бахкаш болча хIара бIаь-бIаь устагIангара 131 Iаьхарг хьалкхебаьб, новкъоста Аманакаева бригаде — 130 Iаьхарг, иштта кхы дIахо а. Iоахарий ноаноех къоастадеча хана планах хIара бIаь устагIан сих 103 Iаьхарг хила безача метте, совхозе уж 129 ба.

ХIара бIаь-бIаь гектар лаьттан тIара даьрхIа 5,1 килограмм дикача диткъача тхан яьккхай совхозо.

Дика, доллача хIаман а кхоачам болаш бах совхозера къахьегамхой.
— Сайна доагIача алапел совгIа,— йоах совхоза кертера чабан волча. Эсмухамбетова,—тха даккхара план тIеххкоачашъярах а Iоахарий дукха кхедарах а. совхозо сона 22 эзар сомал дукхагIа ахча делар соахка, хIаьта укх шера кхы а дукхагIа кхоачаргда сога...

З. ДАУРБЕКОВ,

ЧОКХИ

(Дувцар)

Воагавеш чIоагIа хьежар делкъийга кхоачаш латта бIайха малх. Ди хьалха дийлхача догIо дийнъяь хьажкIаш, нах хьегабеш санна, денара денга шерлуш латтача шоай баьццарча лордий юхьигаш куралла лаьттагахьа а ерзаяь латтар. ДIа хьажача бIарго хьа мел лоацача ара гуш дар чIоагIа хьувкъарг-хилар хьахьокхаш дика тIадаьнна ялат, тоалуш латта буц. БIайхача малхо ю йIовхал теркалъяцар форд санна латтача рузкъан баьццарча арено дегаш гIоздаьхача болхлоша. Чуийнна хьажкIашта оасар деш йоаллар Жабраила звено. Уж вар бархI саг — цхьан цIен дезал. Пхийттара ваьлча санна оасар деш вар кховзткъен иттара ваьнна Жабраила даь-воша Абукар а. Совхоза коа ха деш вар, из, чуийца яллалца гIулакх де, аьнна Жабраила 50 гектар хьажкIаш хьаэцача хана.

— Со а гIоргва сай дезалца оасар де,— аьлар Абукара совхоза директорага,— сона дика хов хьажкIашцара болх.— Оаха доал даьча кхай тIа мишта хьувкъ хьожаргда вай хьажкIаш... Вахийтар из дирекце ялатаца болх бе.

Юкъ-юкъе юртара хьабоагIача наькъагахьа дIа а хьожаш, ца воагIаш хьелуча, шоаш хий да вахийтача зIамагIа волча вешийна шортта, шешийца, кхоачаденна хий болхлошта дагадохар а кхераш, барт а тохаш цел хьокхаш воаллар Жабраил.

— Iотоха чаьтар, Жаби, салаIа ха хиннай, аьлар воккхача саго делкъа ха хилча.—Малх делкъийгара Iобаьлча юха болабергба вай болх.

Оасар даьча кхайга юха а хьажаь, дика болх баьб вай-м тахан, аьнна, цел белажа тIа а билла волавелар Жабраил шоай хIамаш йолчахьа.

Шин оагIарахьара къовланза долча доккхача чаьтарах хийцца чакхдоалар лоамашкахьара хьекхаш дола керда фо. Йокъаеннача кердача аьла тIа чаьтара кIал, цхьацца хабараш а дувцаш, делкъийна хIама диаьчул тIехьагIа чIоагIа хьог а бенна багIар болхлой. Аз-ази дукхагIа даьд оасар, яхаш болх къувсаш болча веши йоIагеи несийгеи аьлар Абукара: ХIанз ма къувса оаш из, сарахьа, лаьтта дистача гургда вайна кот малагIа ваьннав, шол тIехьа вусе-м со укхаза Iергва, цIа а ца водаш. ХьалхагIа шоай болх къувсаш баьхка уж а, кхыбола дезал а тIабийрзар Абукара цхьа хIама дувца вайна, воти, аьнна. Вай дувцаргдола хIама болх дикагIа бар, хьажкIаш кхыбарел дикагIа хьувкъаргйолаш царна гIулакх дар да, яхаш Абукар царга балха къамаьл деш вагIача хана чаьтара юххе сецар хий дахьаш кхаьчача Салмана фургон.

— Хьо сенга вахийтавар, мича хиннав хьо?—аьнна тIавийрзар Жабраил вешийна.— Тхо-м хий доацаш дов ма доахкий, хьо сакъердаш лел...

— Делкъелца тоъаргда мотташ вар со вайга хиннар.. ХIаьта а, керда хий эшилген оасар де сихагIа юхава везилген ца ховш-м сецавацар со.. Юрт-совета юхе гIолла тIехвоалаш гулбеннача нахага,— сенна гулденнад шо? — аьнна хаьттача цар, Iисий Махьмада дош да дувцаш а, аьнна цига фуд хьажа сецавар со, из сиха даргда мотташ.

— Сен духьа дувцар цун дош, фу даьдар цо, суд йирий? —яхаш хаттараш дар хий а дицденна чаьтара кIалхара аралийлхача конача южараше и несаси хетташ .

— Сесаги шин бери доллашехь а цхьаькха саг йоалаяьй, аьнна ялх бетта ахча текха дезаш суд а йир, хIаьта раьза йоаццашехь ше шоллагIа йоалаяь саг мукъа ялийта езаш а оттадир,— аьлар Салмана говраш дIайоасташ воаллашехь а. Хий Iодаьккхаи говраш дIахийцаи а ваьнна чаьтара кIал хьа чу ваьлча, шегара ваьнна иллачара хьал ура а хайна, хьадувцийтар цунга Абукара суде мел дийцаьр. Салмана къамаьл мел деча хана йист ца хулаш, цунга ладувгIаш ваьгIача Абукара, аьлар кхалнахага: сога цхьа хIама дувца яхаш ма дарий шо, из да шоана хIама!... ВагIаш цхьа юкъ яьннача гIолла, хьалха вахар мишта дар аьнна, доладир цо хабар:

ХIанз мо атта дацар цу хана вахар. Хала лелар нах, къаьстта вай къамех бола нах — духхьал ялатацара болх мара, кхыбола болх беш саг дукха хилацар. Сона дагадоагIача хана а тIехь, бер чуула ага ворда тIа а оттадийя тIехьашка сесаг а ягIаш оасар де, ялат чуэца водаш хулар хийла къонах. Ткъаьх километр мара гаьна йоацча городе водаш хилча кIира хьалха денз кийчлуш хулар цу наькъага. Водача хана а вордаца, дохка е хьоар е жур а ийце водар из. Ди-бийса а даькхе мара цIа вагIацар вахачара. ДIабувца мотт а йоазув а ховш, дийша нах кIезига бар. Деша ваха Iалаьмате хала дар, кхалнахага вIалла дешийташ а дацар. Бокъонца кхийна а ялалехьа кIезига-дукха хьал долаш саг хьанийсвелча дIалора йоI. Шикхо шу даьлча бераш хьа а хиле уж леладеи, цIагIара а арара а балхаш деи дезаш хулар из. Цу дукъо ханал хьалха къа а йийя сибат доадора кхалсага, духхьал цIаи кови мара кхы хIама го йиш йоацача йоаккхар из. Маро цунна йийттача хIама алацар саго из харцвале а. Дукха нийслора шиъ а, кхоъ а саг цхьан къонахчо йалаеш моттигаш. ДукхагIа болча наха харцдеш гIулакх дар из цу хана а, бакъда, судаш еши цу гIулакхий терко еши дацар пачхьа Iаьдал. Цунна дикагIа хетар нах баьдегIа мел хул.

ХIанз фуд? — Итт шу даьнначоа хийццаь газет, книжка деша ховкагийнах а мехкарий а цхьан дешаш, болх беш ба, дIа-юха ваха везачоа машинаш я городашкеи юрташкеи ца хаддаш лелаш, хьайбашца гота-мангал делга фуд а хац хIанз. Ши бIаь совгIа километр йолча моттиге а вахе, цхьан дийнахьа ший гIулакх а даьккхе цIавоагIа. Массане а цхьатарра бокъо, я. Харцахьа ваьннар соцавеш къахьегамхой Iаьдал да. Фу хала да хIанз ваха, болх бе? Из-м сакъердам ма бий. Гой, хIанз Iа яхий сесаги ши бери доллашехь а цхьаькха саг йоалаяьй, аьнна Махьмада тахан суд йир. Из дича мегаргдоацилга кхычарга дIахойт цо. ДагадоагIа сона цкъа, тега еннача несас тхой лоалахочун дохадаь чокхи. Вай кхычахьа дахар цу хана. Шо хила дага а дацар.

...Ши воша вар уж. ВоккхагIа волча Халата ши сесаг яр. ЗIамагIъяр йоалаяь дукха ха а йоацаш нускал дар. Бакъда, йоккхагIа йола сесаг во цIен-нана йолаш-м йоалаяьяцар цо из, иштта, сибат хоза хиларах йоалаяьяр-кха. ЗIамагIа вола Iумар саг йоалаянза вар. Шера белажаши диза дегIи а долаш, хьатара юхь а йолаш, лохача дегIара зIамига саг вар из. Цун бе безар арара а цIагIара а болх. Халат цIенца дукха гIулакх долаш вацар. ДукхагIа йола ха гаргара нах болчеи новкъостащцеи йоаккхар цо ши сесаги дезали цIагIа боллашехь а. ЗIамагIа волча вешийна эшачун а, цунна тIадувхачун а терко яцар вошас. Iумар ше дIаюха ваха а, шийна эшар Iалашде а мукъа витацар цIагIарча гIулакхаша. Карт мара юкъе яцар цу хана тха хиннача ковнашта, ший цIагIара дар санна ховра цхьанне коара а цIагIара а гIулакх шоллагIчоа.

Хала лелар Iумар ший ханнарча кагийча наьха а новкъостий а дола чокхи доацаш. Дика-во хиннача водаш хилча, эггара тоам боаца гIулакх де — цхьаннегара чокхи деха дезар. Эггара дикагIа оалачо а,— вIаьха ма ваха яр, шийна кхы эца а магац аргдар. Цкъа, городе вахачара ийца маша а бена, аьлар цо веший зIамагIа йолча сесагага: Мади, хьо чокхи а, илг-фетинг дагIа барцкъа а дика де ховш ма йий, со водаш бIарга вайча корага эллача хIаманна кIал гIолла мехкарий сона тIехьа хьежаргболаш хоза чокхи дел укх маьшах. Наггахьа мара нийслацар илг-фетинг дагIа барцкъа дика тега ховш кхалсаг. Цу гIулакха бокъонца йола пхьар яр Мади. Хоза саг а яр чIогIа. Цун керта шин кIажарах хийла йоI хьагар. Iаьржа бIаргаш а долаш, хоза тоаденна дегIи йиткъо хоза юхьи а йолаш, юкъерча дегIара саг яр из.

ЦIаккха яха йиш мачий цхьан марага ши сесаг барттайнйеи вIаши дукха езаши а йолаш. ЙоккхагIа йолча веший сесага — Хадена, новкъа хилар шийга ца а оалаш, зIамагIча энгарга чокхи де маьр-вошас алар. Барцкъа де-м цунна а ховра, бакъда, чокхи даь хиннадацар цо вIалла а. Кхыдар де ховш хилча яр а дулургда, аьнна хийтта хургдар цунна. Энгарцарча яхьа ший говзаш дIахьокха еннача цо, аьлар:

— Аз дергда чокхи-м гIалгIай мел йолча кхалсагал дикагIа, Мади мукъа яц из теган ягIа, сихагIа цIенош даь доахаш новкъостал де деза цун, хьа-ба Iа сога маша. ХIама ала карагIдаланзар Iумарийна несийга, цул совгIа, Мади хIаьта а хьожарг ма йий цунга, аьнна хийтар. ДIабихьар маша Хаде. Даьлар кIира, даьлар шиъ а. Чокхи даь доалаш дацар. Арарча балхах мукъа болча хана а, балха бахалехьа — Iуйрийнеи, чубаьхкача — сайрийнеи а цIеноош деш бар Iумарар. Мади хий дахьаш а, лард йолла кIир йошаеши бийда кирпишк еши а болх беш яр цIагIа. Мукъа яцар из чокхега хьажа. Цу тIа а, цунга чокхи кхоачийтаргдолаш энгар а яцар.

— Мацa яргья хьох из са чокхи тийга? — аьлар цхьан Iуйрийна кирпишк еш Мадена новкъостал деш воаллача Iумарас.

— Хац даьра сона-м, кIаьнк, хьа мишта даьккхад хьажийта со аьлча а сога-м во мел дар аьлар цо. Сона-м карахдалац цунца ле.

— Ма дитала из цунах тийше, цунга Iа ма тега ала карах ца доалаш дитар аз из цо дIаийцача дийнахьа , доадергда хьона цо из...

ЗIамагIча энгара ховр, шийна хац ца алийта яла кийча хиннача Хаде кхыметтел миштад хьажа а тIадувхийтанзар Iумарийга чокхи тийгаь даллалца. Юххера а хьадаь даьлар из. Шек йолаш, ца тешаш яр Хади ший балха дикалах. Ши-кхо ди даьлар йистеяьнналга маьр-вешийга дIаала карах ца доалаш из лелаш — во баьбар чокхе болх.

— Даьннадий са чокхи тийгаь? — Тховсара сакъерда гIолга дийца да тхо, аьлар Iумарас цхьан дийнахьа десийга. Цу сахьате лоалахошка «яха езаш гIулакх эттар» Хаде.

— Менге тIа улл хьона из, Мади, тIадувхийталахь цунга из, аьнна яхар из коара. ТIадийхар Iумарас ший мел йола говзал тIа а йихьаь несас даь барцкъа. Цхьа хатта кита тIа дар, шоллагIдар букъа тIа дар, хобадаьчара а дацар из вIаштIехьа. Шийга ца а тегийташ, дикагIа тега еннача энгаро харцахьа чокхи дарах «хьадаьлар» Мадена. ОагIощца а, хьалхашкахьа а чокхега Iо а хьежаш латтийсар Iумар цхьан юккъа. ЦIаьхха ийчен тIара дIаккхоссавенна коа юкъе. а ийкха, цIенна хьалхашка дагIача бIара кIал, ши пхьарс дIа а бахийта зонтик санна гIетта латташ чокхи а долаш кога-бухьара халха волавелар из. Тоаденнача ловзарга гIулакх деш латтача саго санна тIоараш техар ийчен тIа латтача Маде. Го баьккха гонахьа лакха карт а йолаш, ардакхий коа-наIараш а ягIаш дика къайла дар цар ков. Еллаенна латта коа-наIарий калитка теркалъеча бацар е Iумар а е Мади а.

...Юртарча наха дукха езаш, миччахьа а сакъердам бе ховш саг яр Хьасана Товзи. Шийна тIа цхьаькха саг йоалаяьй аьнна маьрагара хьа а яьнна, цIа а ена, вешийца яхар из. Саг воагавеш ира дош оалар цо цкъаза. Цун бегашка баьннача юртарча наха вIалла дегабуам бацар цо аьнначох. Герга юхь а йолаш, тенно дегI а долаш, е хоза а е ийрча а йоацаш юккъера саг яр из, массаза дела къежаь жогIаро бIаргаш а долаш. Бераца бер хила, воккхачунца йоккха хила, нийсарчунца цунна товр дувца ховра цунна. Цудухьа езар из юртарча наха дукха. Товзена дика йовзар Хаде говзал а, цо тегаш латта маьр-веший чокхи а. Дукха гаьна боаццаш бахар уж тхона, цул совгIа Мадеца чIогIа хьоашал долаши, каст-каста из йолча йоагIаши а яр из. ГIалмий тIара хий дахьаш йоагIача цунна хезар локхаш пандар а боацаш цхьалхха коа детта тIоараш. Калиткаца ше хьанийслушехьа а бIаргавайра цунна, гIеттаь вода аргдолаш дIаухаш чокхе Iажараш а йолаш цхьан кога тIа кхесташ латта Iумареи ийчен тIа тIоараш детташ латта Мадии. Цу шинне теркал янзар Товзи. ТоIIаяь бохкарца йийхка хих йизза йола кIудал букъа тIа а ягIаш, хи тIара йоагIа из, улицанаькъ тIа, Iумарар коа-наIарашта хьалххашка халха йолаелар. Цкъаза кудали цкъаза юхьи гуча а эккхаш кхесташ йолча Товзех цIаьхха бIарг кхийтар халха вувлаш латтача Iумарий.

—Аьъ, Iа фу леладу? — ийккхар цунга, Iохьежаь наькъ тIа халха ювла из цIаьхха бIаргаяйча.

— ХIама даьра леладац, халха довла дахкаций вай?

— А-а-ай, хьо ма яха йIаьха, хьо сен духьа ювл халха?

— Хьо сен духьа вувл? — хьо вувлачун духьа ювл-кха со а.

— Со-м доадаьча сай чокхена де кхы новкъостал а доацаш, ховшшехьа а айса из доадайтарах чуенна дорх когех дIаекхаш ма воалий,— Iа фу леладу?

— Халха ца йоала дукха ха йолаш а цунах чIоагIа хьогаш а хиннача сонеи чокхе «дорх когех дIаекхаш» воаллача хьонеи бокха салоIам а хинабеци тахан? — Хьайна ховшшехь маша боабайтача хьона къаьстта тIехьаленна хьехам а хиннаб. Хьа веший цхьа сесаг хиннаяларе доадергдацар хьа чокхи. Шийна хьаде ца ховйя кхычунга дихьаь а, тега деззача бесса хьалтегийтаргдар. Iа хьайна а йоалаелахь шиъ е кхоъ, дика тоалургда хьа вахар», аьлар Товзе.

Боккха хьехам бар, бегаш санна, цо цунна баьр. Из яр цумоча гIулакхашта цу хана еш хинна-суд. ТIехьа тIайоагIа тIехьено дохадергдолаш хIамаш да-кха уж. Ираз долаш я-кха из декхар хургдола тIехье, яхаш ваьгIар со цу хана. ХIанз, уж Iовдала гIулкхаш юкъера дIадоахаш айса новкъостал ду...

— Шиъм тийшшаь а уж ца йоалае хала дацар, со-м цаI йоалае а ца лоархIавеш лел, аьнна Iумарас цунца бегаш а баь яхар Товзи.

— ТIаккха, йоалайрий, Воти. Iумарас ши сесаг, аьнна хаьттар Абукара къамаьл сецача ладувгIаш багIараша. .

—Ше йоалае меттел, из вагIача метте ши сесаг йоалаелга хьоадича цигара дIа-м даьра водар из. Цул совгIа, тега деза барцкъаш, бокъонца, дика тегаргдолга шийна хайча мара сагага дIа а ма лацар цул тIехьагIа, аьнна ший къамаьл хоада а даь,— гIовтта хIанз, дика са леIаьд вай, болх бе ха хиннай, аьнна цел а ийца волавелар Абукар кхайгахьа.

Доазол дехьара

Iарбий Малхбоале колониализмана духьал къовсам лоаттабеш я

ХIанз Юхерчеи Юкъерчеи Малхбоалехьа латта гIулакхаш Iалаьмате кхераме да, цига а дерригача дунен тIа а тIом хьарна.

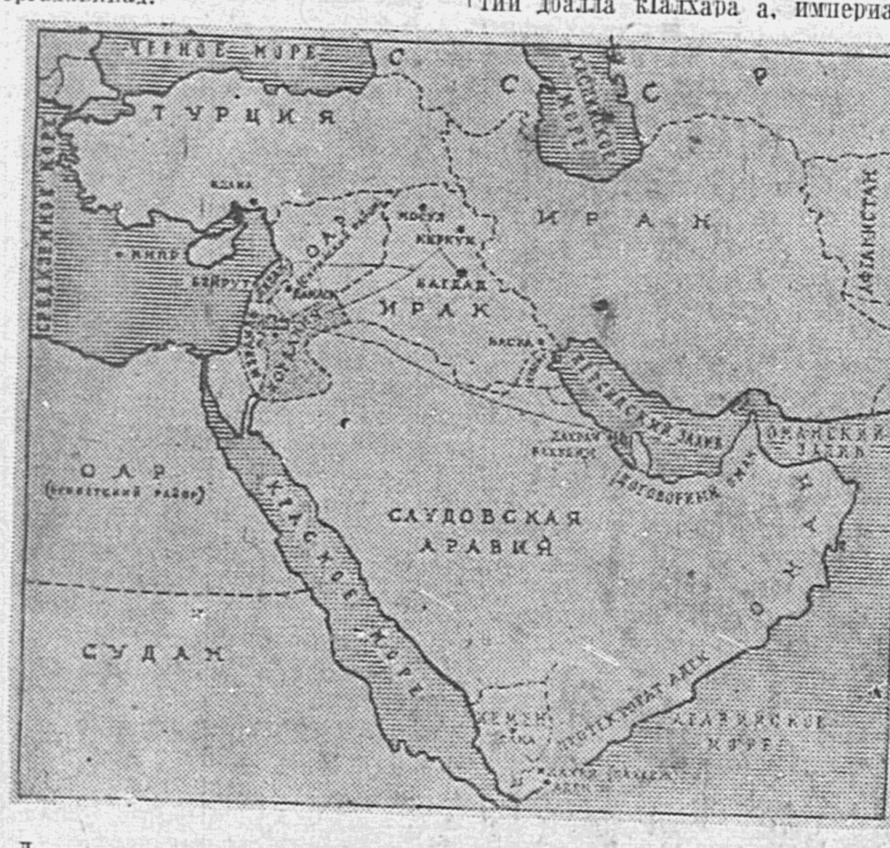
Дуккхача хана империализмани колониализмани дукъ лайна Iарбий мехкаш, хIанз цу дукъа кIалхара довла, шоай мехкашта а цу мехкашкарча рузкъана а шоаш доалде гIерташ да. ХIанзалца санна Iарбий мехкаши цигара рузкъеи даа а уж шоай когашта кIалхара ца довлийта а гIерташ империалисташ ба.

Юхерчеи Юкъерчеи Малхбоалехьа дахача халкъашта юкъе доккха дакъа лоацаш да Iарбий мехкаш. Царна юкъе долхаш да: ВIашагIкхийтта Iарбий Республика, Иордани, Ливан, Иракски республика, Саудовски Арави, Йемен, Судан. Юхерча Малхбоалехьа ухкача цу мехкех Iарбий Малхбоале оал. Iарбий, цу Iарбий Малхбоале баьха Iац, цул совгIа уж бах Къилбаседан Африке ухкача мехкашка: Ливе, Тунисе, Марокке, Алжире. Дуккха а дукхагIа бараш Iарбий а болаш уж баха лаьтта 10 миллион квадратни километрал совгIа да, хIаьта цу лаьтта баха нах 80 миллион гаргга ба.

Iарбий а цар мехкашкара Iалаьмате дукха рузкъа а шоай бе долла империалисташ болабеннаб ткъестлагIча бIаь-шера. Юхерча Малхбоалехьарча Iарбий мехкашка 30 миллиард тоннал совгIа мехкдаьтта да. Из да дерригача капиталистий мехкашкарча мехкадаьттан кхоалатIча даькъан ши дакъа. Из Iарбий мехкашкара мехкадаьтта лаьттагIарахьа а доахаш ингалсий а, американски а, кхыча а империалисташа дуаш латта дукха ха я. ТIехьарча 11 шера Юхерчеи Юкъерчеи Малхбоалехьара 1.063 миллион тонн мехкдаьтта а даькха, цох 10 миллиард доллар цIана пайда баьккхаб цар, из хул юккъера лаьрхIача 900 миллион доллар цхьан шера. ХIара шу массаз дала империалисташа цигара бааккхаш бола пайда айлу. Дахача 1957-ча шера цу мехкашкара даьккхача мехкдаьттах цаI-ах миллиард долларал совгIа цIена пайда хиннаб царна.

Iаламан рузкъа дукха хиларал совгIа, Юхерчеи Юкъерчеи Малхбоале дунен тIа боккхагIа бола кхо мохк,— Европеи, Азии, Аффикеи вIашагIкхетача а дунен базара наькъаш вIашагIдувзалуча а улл. Из боахама а тIема а чIогIа лоархIам болаш да. Цу духьа, уж Советски Союза а кхыча социалистически мехкий лагера а гарга ухка мехкаш шоай бе а дехка, цига тIема базаш а яь, социалистически мехкашта кхерам лоаттабе гIерт империалисташ.

Дуккхача шерашка цу мехкаех шоай чIоатIале лоархIаш хиннаб империалисташ. Цхьабакъда тIехьарча шерашка гIулакхаш, чIоатгIа эргалаьннад.

Деррига колонешка даха къамаш а санна, Iарбий дукхагIа дола мехкаш а шоай паччахьалкхенаш а яь, шоашта а шоай мехкашта а доалдеш да. Цхьабакъда, цхьайолча Iарбий паччахьалкхенашта империалисташа керте оттабаьча паччахьалгаша шоай мехкеи наьхеи хьашташ а рузкъа а империалисташкара кхаащ а ийдеш, царга дохк. империалисташа санна наха низаш ду. Дудухьа уж бахача наха гоама ба. ХIанз Iарбий, цу тайпара болча паччахьалкхенна хьалхле лелаерех шоай мехкаш мукъадоахаш боахк.

Эггара хьалха Египтера Iарбий, империалисташца бувзам бола, шоай моастагIа вола пачча хьа дIа а ваькха, шоаш санна империалистий дукъа кIалхара баьннача Сире бахача Iарбех дIа а кхийтта, ВIашагIкхийтта Iарбий Республика яьй. Дукхача шерашка Ирака керте лаьттаб империалисташка шоай мехкеи наьхеи хьашташ а рузкъа а дехка хинна нах. ХIанз цигарча Iарбаша уж моастагIий дIа а баьха, шоай республика а яь, берригача Iарбий барт-цхьоагIо йохае, Советски Союзаи социалистически лагера юкъерча мехкаштеи духьале е вIашагIъеллача Багдадски пактана юкъера а баьнна, империалистий лоала кIалхара а баьнна, шоай республикеи боахами тоабе болабаьб.

Цу тайпара империалистий агентий доалла кIалхара а, империалистий лоалла кIалхара а бовла гIерташ къовсам лоаттабу Ливане, Иордане, Алжире, кхычахьа бахача Iарбаша а.

Iарбий мехкаш шоай лоалла кIалхара довлар а цу мехкашкарча мехкдаьттах шоашта боала боккха пайда бовр а дезанзар империалисташта. Цудухьа тIема низаца Iарбий мехкаш карадерзаде а цигара боала пайда лорабе а белар уж. Цу гIулакха английски французски империалисташа, шоаех Израиль яха пачхьалкхе а хьатеха, Египта духьала тIом хьоабир. Египта а кхыча Iарбий мехкаша а, Советски Союзои дунен тIарча машар, бакъдар, нийсхо езача халкъашеи новкъостал а даь цу тIеме империалисташ эшабир.

Эшабаьча, сий дайнача английски французски империалистий когаметта, Iарбий мехкашка империалистически политика чакхъяккха, уж мехкаш империалистий когашта кIалхара ца довлийта болабелар американски империалисташ.

Цу гIулакха цар араяьккхар «Даллеса—Эйзенхауэра доктрина» яха империалистий керда политика. Цу политикан маIан фу да аьлча, из да, цкъа-дале, боахама тIехьадисача мехкашта новкъостал ду оаха, яхаш, ахчан, боахаман низаца Iарбий мехкаш шоай бе доккха гIертилга, шозлагIа-дале, Iарбий мехкаш «коммунизман кхерамах» лораде доахк тхо, яхаш, уж тIема низаца дIалувцилга.

«Даллеса — Эйзенхауэра доктрина», тийшаболх, цун империалистически гIулакхаш дика кхетадир берригача Iарбаша. Цудухьа шоай мехкашта а наха а тийшаболх лелабеш бола Иракаи, Ливанаи, Израненеи кертелатта империалистий агенташ мара раьза хиланзар цу доктринана.

Еррига империалистически политика а «Даллеса — Эйзенхауэра доктрина» а йохайир укх шера Египтея Сирея бахача Iарбаша барт а баь ВIашагIкхийтта Iарбий Республика яьо, Ливане бахача Iарбаша, империалисташта цига керте оттабаьча цар агенташта духьала революционни тIом хьоабаро, Иракерча Iарбаша революци а яь, цига кертелатта империалистий агенташ дIа а баха, шоай республика яро а Ирак Багдадски пактана юкъера дIа а яьнна из йохаяро а.

Iарбий хозача хабарашца Iехабе гIертарах дошхургдоацилга кхета а даь, хIанз шозлагIа тIема низаца уж караберзабе а, цар мехкашкарча мехкдаьттах шоашта боалаш бола боккха пайда лорабе а болабеннаб империалисташ.

Цу гIулакха эскараш а дахийта американски империалисташа Ливани, английски империалисташа Иордании дIалаьцай. Цар дагакхоаб цу шин мехка шоай эскараш гул а даь чIоагI а даь, цигара дерriга а Iарбий мехкаш хьалувца. Къаьстта царна дагайоахкараш дерригача Iарбий мехкашта империалистий дукъа кIалхара мишта довла деза яхаш царна хьокхам тела а, хьалхле лелаю а, цу гIулакха гIодеш йола а ВIашагIкхийтта Iарбий Республикеи Иракски Республикеи я.

Советски Союз а дерригача дунен тIа мелдаха машари, бакъдари, нийсхои езаш дола халкъаш а, дерригача дунен болама истори а цу империалистий гIулакхашта духьала да. Империализмани колониализмани ха кхоачаеннай. Цудухьа империалисташа Юхерчеи Юкъерчеи Малхбоале лелаю политика а йохаргья.

Советски Iилмахой Iалаьмате боккха низ

Шовзткъа шу хьалха хIанзара техника хургья аьлча, хIанз Iилманна каратIдувла хIамаш хургда аьлча саг тешаргвацар. ТIехь-тIехьагIа боккхагIа гIа боаккхаш Iалаьмате сиха дегIайоагIаш латт вай советски мехкарча Iилманхой говзал. Цунна тешал ду советски Iилманхоша урагIъяхийтача говзалца хьаяьча спутникаша. Дерригача дунен тIара адамаш гIанкара даьлар 1957 шера 4 октябре, Советски Союзе дунен тIа эггара хьалха говзалца хьаяь Лаьттан спутник урагIа яхийтача. Масса а йолча пачхьалкхений газеташа, радиоша ца хаддаш ювцар цу хана советски Iилманхой из йоккха котало. 83,6 килограмм дозал дола спутник, 900 километр гаргга лаьттан тIара урагIа а йихьаь, цхьан секунда 8000 метрага кхоачаш сихал а йолаш, дIахийцар ракета-носитело Лаьттанна гонахьа. XIX-гIа бIаьшере чакхйоалача хана а тIехь, цIи хезаь волча Iилманхочун К. Э. Циолковске язбаьча балхах Россе гучадаьнна дар, ракетий новкъосталца космически полеташ е йиш хилар. ДIахо из болх беш хиннача вай Даьхен Iилманхоша кхоачашдир из сийлахь-доккха гIулакх.

Хьалхара яр хийца бутт боаллаш, 3-ча ноябре цул а йоккхагIа тамаш йолаш шоллагIа спутник урагIа хийцар Советски Союзо. Цу чу оттайир тайп-тайпара чоалхане аппаратура, спутника ший наькъ тIа велуш долча хIамай хоамаш лаьттага хьатерIдолаш. ШоллагIча спутника дозал, ший еррига аппаратура а тIехь 508,3 килограмм дар. Эггара гаьнагIа дола лакхал Лаьттангара дIа 1500 километр совгIа а долаш, 8 эзар метр гаргга секунде сихал а долаш дIахийцар из. Иштта лакха а йолаш лаьттанна гонахьа цхьан сахьатеи 42 минутеи го боаккхар цо.

Дунен тIа цхьаккха паччахьалкхенна карагIдаьннадац иззал доккха, тамашийна хIама вай Даьхенначул хьалха. Кхыметтел шоай Iилма гаьна даьннад яхаш, шоай говзал Iалаьмате йоккха я, яхаш дерригача дунен тIа шоаш хестаеш хиннача Американ ВIашагIкхийттача Штаташта а магалзар из говзал хьахьокха. Массехказза спутник урагIа яхийта белча, дIахийца дукха юкъ ялалехьа из ийккха а ийкхе бусаш моттиташ хилар. Вай спутник дIахийца дуккха ха яьнначул тIехьагIа, 1,5 килограмм дозал а долаш спутник хеца мегар царна. Цо а американцаша лийрхIар кхоачашдинзар.

Вай мехкарча техникани Iилмани декхар да адамий вахар тоадар, цар хьал лакхдар, дунен тIа машар чIоагIбар, Лаьттан тIа дахача адамашта пайданегIа хургдолаш кхыча планеташца бувзам хила йиш хилар тохкилга. Цудухьа латт вай Iилма капиталистически мехкел хьалха. 1958 шера 15-ча мая, деррига дуне цецдоаккхаш цхьаькха, кхоалагIа спутник хийцар Советски Союзо, хьалхара ярaш санна, атмосферан лакхехьарча тIоанашка Iилман тохкамаш де. Цун дозал, еррига аппаратура а тIехь 1.327 килограмм да, хIаьта 1880 километр Лаьттанна гаьна а я из. Цо ший орбитанна юкхьонца го боаккхар 106 минута.

Iилманна гучадаьннад, дуккхача хана шоай орбита тIа лела йиш йолаш спутникаш хилар. Из лелаш йола орбита (го) боккхагIа мел хул дукхага яхаргья спутник, кIаьлча, лаьттанна из гаьнагIа м хул, цун сихала духьале еш до фо кIезигагIа да, атмосферан кхотденнача тIоанех хьекха а луш юх увзар кIезигагIа хул. Спутнико боаха го тIехь-тIехьагIа сихлуш хилар, из атмосферан тIоанех хьекха а луш тIехь-тIехьагIа Лаьттанна гаргагIа йоагIаш хилар — цун орби зIамиглуш хилар да. Чухьа саг вагIаш санна шийна теркал мел дулуча хIаман хоамаш сигналашца хьа з деш, дIахийца лелача вай спутникаша дIахо йодача хана тахка йиш йолаш космически пространствон Iалаьмате йоккхий къайленаш гучайоах.

ХьалххагIе а даьча тохкамаша хьахьекхад говзалца хьаяьча кхоалагIча спутнико ше дIахийцача хана денз хьалаьрхIача 500 дийнахьа а (цаI-ах шера) хIаьта цун ракетас ялх бетта а Лаьттанна гонахьа гIолла го боахарг хилар.

Къахьегамхошта гIулакх дар керттера декхар долча вай Iилмои техникои доаха Iалаьмате доккхий толамаш чIоагIа новкъа да империалисташта. Цхьабакъда, тIехь-тIехьагIа лакхлуш, говзал совйоалаш, вай мехка низ чIоагIбеш хьадоагIа вай Советски мехка Iилма.

Бешага дIахьажац

Первомайски района центре, гонахьа карт а яь хьакъоастаяь моттиг я наха салаIа аьнна лаьрхIа. Цхьан хана рйонерча къахьегамхоша укхаза салоIаш хилара тешал ду беша доакхача гIандаша а зизай клумбаш а аллейкаш а хинна моттигаш бIаргагуш хиларо.

Цхьабакъда хIанз из беш тара яц наха салоIача моттига, укхаза тIаьнна йоархIаш, саг къайла воаккхаргволаш нитташ ба. Первомайканна гонахьа дIа-юха хьажача бIарг сийрда боаккхаш, дог гIоздоаккхаш Iаламэ ходдаь лоамаш, кхы меттел хьунашка а тIехь эрий тIаьнна сомий гаьнаш я. Иштта дика Iаламан хьал долча районе къахьегамхошта салаIа хIанз Первомайкера яр санна во беш я аьлча саг тешаргвац.

ХIана латт кхьох из беш да воацаш, эшаш яц хьох из райцентре? Цу хаттара жоп дала хала дац сайрийна Первомайске юрта юкъе ваьлча. Улицашка арабаьнна салоIаш дуккха а боккхий а зIамига а нах хул цига, цхьабакъда беша саг дIачувэдац, цига салаIа моттиг яц.

Районе дукха кагийнах ба шоаш вIашагIтоха а кулгал де а саг хилча боккхача безамца беш тоаеш, хозъеш, цига порядок оттаеш хьинаре къахьегаргдолаш. Районерча культуран учрежденешта, коммунальни организацена хьалхле лелаерашa гIо а деш комсомольски организацес комсомольцаш, кагирхой вIашагI а теха шоай беш тоайича районa къахьегамхоша доккха баркал аргда царна, хIаьта шоашта а культурно салаIа моттиг а хургья.

Цу гIулакха юстара хила йиш яц ССКП Первомайски райком а, хIана аьлча цу беша хьал а даь латташ районa сийлен доска да, басар хьаккхаь тоадарга а районе дикагIа бола колхозникаш, механизатораш, доярхаш иштта кхыбола балхаца сийле яьккха болхлой дIахьэкхарга а хьежаш латташ.

Т. ТЕБОЕВ.

Керда плакат

Укх деношка Нохч-ГIалгIай АССР-а госстраха управленес арахийцай лични страхованен кетаяь иллюстративни плакат. Плаката тIа язъяь я «Болхлойи гIулакхерча наьхеи вахар лорадарна пачхьалкхен страховани дIаяхьара балха юкъе профсоюзаш дакъа лацарах» йола Нохч-ГIалгIай областни профессиональни союзий совета постановлени.

Сунженски районерча XIX-ча партсъезда цIерахча колхоза колхозницан Семенован «страховани хIара къахьегамхочoа езаш я» яха статья а я плака тIа язъяь.

Цул совгIа, вахар лорадара страхованен договораш увттаяьча инициаторий статьяши портреташи да плака тIа.

Дуккхача тиражах арадаьннад хоза кийчдаь Нохч-ГIалгIай АССР-а Госстраха плакат.

ОЛЬГИН Ю.

Керда книжкаш

Нохч-ГIалгIай книжни издательствос укх деношка арахийцад керда книжкаш. Царна юкъе да гIалгIай меттала арадаьнна «Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республикан Конституци», «Культурно - просветительни болх дIахо а айбара тIехь» яхаш цIи йола брошюра, н.н. Мальсагов Орцхоси Мальсагов Ахьмадеи оттадаь гIалгIай школешта кхоалагIча класса лаьрхIа «Дешара книжка», н.н. Оздоев ИбрахIимеи Озиев Салманеи оттадаь «ГIалгIай метта грамматика», ужжамо кхыдараш.

ТIехь-тIехьагIа шерлуш а тоалуш а латт Нохч-ГIалгIай книжни издательстве наьна меттала книжкаш арахецара гIулакх.

МУХТАРОВ Р.

Маца тоадергда тIий?

1957 шера, гурахьа денз деха да Долакха-юртара гIалмий тIа тилла тIий.

Балха а кхыча гIулакхашта а Кантышево ухаш бола къахьегамхой, тIий деха хилар бахьан долаш, тIаь юхе дIакхаьчача машина тIера Iо а баьле 2 километр гIаш болх.

Автобуса шофер Кантышеве кхаччалца билеташ долаш пассажираш бале а, тIий деха хиларах пассажираш Iо а баьхе юхаверз.

Хих ша баьчул тIехьагIа тIий чIоагIдаларга ца а хьежаш, тIий тоаде мегаргда Назрановски райисполкомо.

ЦЕЧОЕВ М. Б.

ХРОНИКА

Нохч-ГIалгIай АССР цхьайолча юрта советий цIераш районий цIеращца нийсъярна Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо сэцамбаьб:

Ачхой-Мартановски р-на Новосельски юртсоветах — **Ачхой-Мартановски** юртсовет, Курчалоевски р-на **Чкаловски** юртсоветах — **Курчалоевски** юртсовет, Назрановски р-на **Коста-Хетагуровски** юртсоветах — **Назрановски** юртсовет, Ножай-Юртовски р-на **Андалански** юртсоветах **Ножай-Юртовски** юртсовет, Саясановски р-на **Ритлябински** юртсоветах **Саясановски** юртсовет, Урус-Мартановски р-на **Красноармейски** юртсоветах **Урус-Мартановски** юртсовет, Шалински р-на **Междуреченски** юртсоветах**Шалински** юртсовет, аьнна, цIераш тахка.

Редактора зам.
ДЖ. ХАМАТХАНОВ.

Ливанерча событешка

Байрута районера американски салтий патруль.
Кейстон яхача агенствон сурт. ТАСС-а фотохроника.

Инди духьал я пакистански эскараша еча провокацена

ДЕЛИ, 9 август. (ТАСС). Печато беча хоамах, индийски правительствос Пакистана правительствага Ассам яхача индийски штатаи Малхбоален Пакистана Сурма яхача хин районаи юкъерча доазонашка пакистански эскараша лелаеча провокацена шоаш духьала хилара нота яхьийтай. Инден правительствос дех инден доазо тIадаьнна пакистански эскар Iалаьмате сиха юха тIехьашка даккхари, цо цига даь зе юхаметтаоттадари.

Атомни бомбардировка кхы хилийта йиш яц

10 август. (ТАСС). Массехк эзар саг гулвелар хIанзчул 13 шу хьалха Нагасаки яхача городе атомни бомба теха 74 эзар саг вийннача йиллача «Машар» яхача городской паркерча митинге.

Машара тIехьа къовсам лоаттабеча организацейи профсоюзийи викалаша къамаьлаш даьчул тIехьагIа города мэра Тагавас дерригача дунен тIарча адамашка ядерни герз дIадаккхарна къовсам лоаттабар кхайкадеш йола машара деклараци йийшар.

Селхан 11 сахьати 02 минути даьлча, 13 шу хьалха американски самолето Нагасаке бомба кхесса ха нийсъелча, цо боабаь нах дага лоацаш шоай болх соцабир хIаьта, йистца хулаш цхьа минут а яьккхар цу городдерча а Японен дуккхача кхыча городашкарчеи юрташкарчеи а наха.

Латински Америке США-на раьза боацаш хилар

НЬЮ-ЙОРК. 11 август. (ТАСС). Нью-йорке испански меттала арадувлача «Ла-пренса» яхача газето чIоагIа критика ю ВIашагIкхийттача Штаташта латиноамерикански мехкашца нийса бокъо йоацаш арахьара экономически политика лелаярах.

«Латински Америко ший бокъо лерхI,— белгалдоаккх газето, къел, лазар, боадо дIаяккхар. Царна духьал къовсам оттабаьб цо, бакъда, рузкъа кIезига хиларах чакхдоаккхалац цунга из гIулакх. Пачхьалкхен ганз хьалъюзаргъяц, латиноамерикански мехкий къамий продуктах бизза мах эттабалца, латиноамерикански мехкаша шоай къамий торонаш дегIайоалае дуккха ха йилла, кIезига процент тIакхеташ юхалург ахча эццалца.

Латински Американа совгIаташ эшац. Из де гIертар, духхьала цунца нийсхо лелаяр да. Юкъарча американски конференцес ше хилча цига ВIашагIкхийтта Штаташ а хилча цо дех цхьадолча гIулакхашта цар кIезиг-дукха шоашта гIойле яр. ХIаьта а Къилбседан Американ правительство Латински Американа эшшача тайпара из гIулакх де кийча-м хилац.

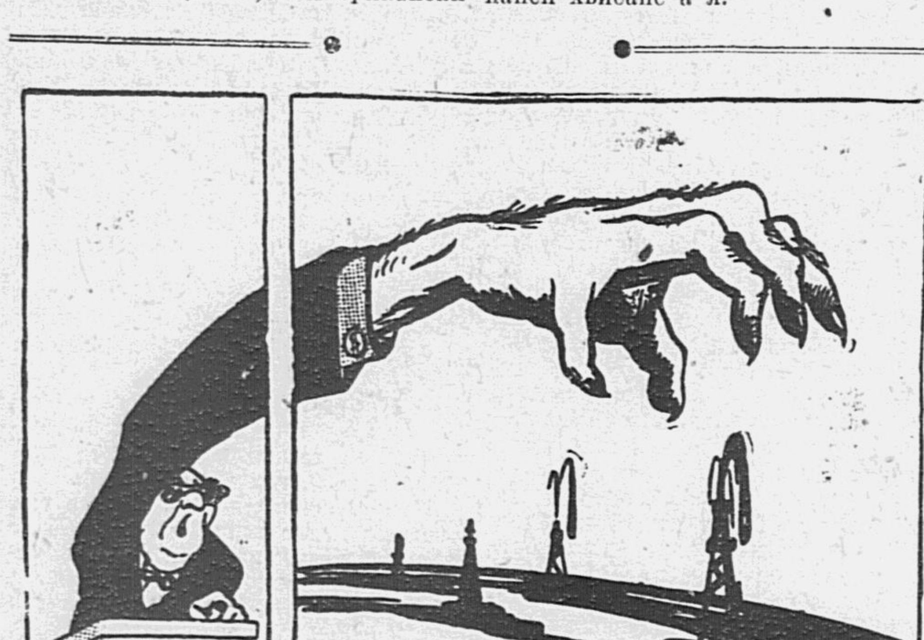
Хина кIал гIолла лелача „Наутилус“ яхача американски лодкан рейс

Вашингтон. (ТАСС). Официально хоам баьб, атомни двигатель йолча «Наутилус» яхача хина кIал гIолла лелача американски хьалххарча лодкас Къилбаседан полюса районе гIолла, Берингова фордагара Гренландски форда чу кхаччалца шана кIал гIолла, хилара хьал ара ца доалаш никъ барах.

«Наутилуса» рейс 22 июле денз 5-ча августа кхаччалца хиннай.

Нью-Йорк. (ТАСС). Американски кепа йоазоно гIар айяьй «Наутилуса» баьча наькъа гонахьа. «Къилбаседан Шана форд тIема гIулакхаш леладе торо йолаш хилара» хьокхам лерхI из, къаьстта «Нью-Йорк Таймс» яхача газето.

Из гIар США тIема бюджет чIоагIъяь йоалача ханаца а нийсъелар, хIаьта американски тIема-форда флота гIулакхашта дукхагIа ахча хьахецийтарна йолча рекламни камланен хьисапе а я.

Американски дипломата йоах:
— Оаха тхоай кулг дIакхувдаду дегIа ца доагIа тIехьадисаьча мехкашка.

М. Ушаца сурт.

Тхо чIоагIа раьза хилар „Сердало“ газета тIа яьннача Н. Альмурзаевс язъяьча статьяна

«ДIаяхача замах юхедиса во гIулакхаш шоаш дIадалац, царца къовсам лоаттабе беза» яхаш цIи йола статья кепатеха, укх шера 24-ча июла арадаьнна «Сердало» цIи йола газета ийцар оаха, Советски Эскара салташа. Тхоца мел вола нохчо а гIалгIа а чIоатIа раьза хинна бар статьяна. ССКП Назрановски райкома болхлочо н. Эльмурзаевс нийсса а кхетамца а белгалдаьккхад дIаяхача замах юхедиса во гIулакхаш, къаьстта кхалнаьха бокъо а сий а доадар, дIадаккха дезилгеи цу гIулакхашта духьал хадданза лира къовсам лоаттабе безилгеи.

Вай юхаметтаоттаяьча республикан экономика а культура а дегIаярна, кхыйола ССР-а вежарий республикаш санна из тоаярна, боккха лоархIам болаш да нохчийи гIалгIайи кхалнахага общественни вахара юкъе дакъа лацийтар.

Iалаьмате ийрча гIулакх да дукха истий кхувлилга, кхал берашка ца дешийтар, шоай безам боацача мехкарий маьре ахийтар, царех урдуз дахар.

Тхона лов дIахо йодача хана «Сердало» цIи йолча газето, редакцен болхлоша газета оагIош тIа дIаяхача замах юхедисача воча гIулакхашта духьал фельетонаш, статьяш, заметкаш, сатирически стихотворенеш, баснеш язъяр.

Цул совгIа тха безам ба «Сердалон» оагIош тIа Нохч-ГIалгIай АССР-а Халкъа боахама а культуран а учрежденешка балхаш деча къахьегамхой турпалера гIулакхаш деша.

ОЗДОЕВ ГИРИХАН.
Советски Эскара салте г. Полоцк.

Тахан кинотеатрашка

Челюскинций цIераха кинотеатр Йоккха зал **«Дош хIанза а дийца даьннадац».** Делалу 10, 12, 2, 4, 6, 8, 10.

№ 1 йола зIамига зал **«Дош хIанза а дийца даьннадац».** Долалу 9, 11, 1, 3, 5, 7, 9.

№ 2 йола гIамига зал **«Дош хIанза а дийца даьннадац».** Долалу 9,30. 11.30, 1.30, 3.30, 5.30. **«Сакъердаме бераш».** Долалу 7.30. 9.30,

№ 3 йола гIамига зал **«Дош хIанза а дийца даьннадац».** Долалу 9.15, 11.15, 1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15.

Родина кинотеатр

Iана зал **«Дош хIанза а дийца даьннадац».** Долалу 9. 10,45, 12,30, 2.15, 4, 5.45, 7.30, 9.15.

АХКАН ЗАЛ

«Вокха дунетIара хьавена мар». Долалу 8, 9.45. Программал совгIа «Ша ула ареи». **«Сийна оалхазарги».**

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Сталина, 23, телефоны: редактора 2-41-23, зам. редактора 2-07-01, отдела партийной жизни 2-25-72, корректорской — 2-30-91.

СФ02394

Типография им 11 августа 1918 года, проспект Революции 30/2.

Заказ № 4949